

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2016. március – XV. évfolyam 3. szám

Ára: 480 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Irányszemék **4**
Vasvári Pál dolgozata

Az utolsó
találkozás **6**
Bányai Tamás
novellája

Petőfi István **9**
Kósa Csaba jegyzete

Krúdy Gyula **11**
és a számlák **11**
Rónay László karcolata

Ménrót
király **12**
Csiba Zsolt
tanulmánya

A mi időnk:
Camus ideje **16**
Kelemen Lajos esszéje

A jeruzsálemi
hóhérség **17**
Béri Géza novellája

Vasvári Pál
Barabás Miklós litográfiája

Vasvári Pál
Tanítóknak hála jelöl

A TELEKI SIANKA NÖNEVELŐ-INTÉZETÉNEK NEVENDEKÉI

MITRULY MIKLÓS

A márciusi ifjakról

Kik is voltak a márciusi ifjak: Petőfi Sándor, Irányi Dániel, Irinyi József, Vasvári Pál, Jókai Mór, Vajda János, Degré Alajos, Hamary Dániel, Bulyovszky Gyula, Sükei Károly... És a kevésbé ismertek?

Egyszerű a válasz: 19. századi értelemben vett liberális szellemű vagy forradalmi változást kívánó értelmiségiek, többségük úgy 21–26 év között. Ki még egyetemi hallgató, ki kezdő tollforgató, vagy már nevet szerzett író, költő, újságíró, szerkesztő. Közös jellemzőjük, hogy egyikük sem pusztán személys, anyagi, társadalmi előny reményében cselekszik, s nyilatkozik előszóban vagy írásban.

Mindannyian közösségben: nemzetben és népben gondolkodnak, a közösség, a hon érdekeit tartják szem előtt, azokat kívánják szolgálni, nem elszigetelten a földkerekség népeinek, az emberiségnek legáltalánosabb és legegyszerűbb problémáitól. Ők azok, akik a pozsonyi országgyűlés nemesi ellenzékénél sürgetőbben, határozottabban igénylik a gyökeres változást, a nemzeti-társadalmi megújítást. És amikor elérkezettnek látták az időt, alkalmasnak a radikális célokat követő tettek, azonnal és habozás nélkül készek cselekedni. Méltán állíthatja Petőfi az 1848 júniusában írt versében, *A márciusi ifjakban*:

„Szolgáságunk idejében
Minden ember csak beszélt,
Mi valánk a legelső, kik
Tenni mertünk a honért!
Mi emeltük föl először
A cselekvés zászlaját,
Mi riasztók föl zajunkkal
Nagy álmából a hazát!”

Igen, az ő művük és az általuk mozgósított pesti egyetemi ifjúságé, valamint a fellelkésített – a szakadatlan esőzés ellenére –, hozzájuk csatlakozott pesti tömegeké a vértelen márciusi forradalom. Olyan ragyogó – korábban el sem képzelhető – „fegyvertényekkel”, mint a sajtószabadság kivívása, Petőfi *Nemzeti dal*ának és az Irinyi által szerkesztett s Jókai részvételével megszövegezett *Mit kíván a magyar nemzet?* félreérthetetlen elvárásainak kinyomtatása, mi több, a nevezetes *12 pont* elfogadtatása hatalmi szervekkel: a pesti városi tanácsal és a budai helytartótanáccsal, úgyszintén Táncsics Mihály politikai fogoly kiszabadítása.

Mindezzel kimozdították holtpontról az addig csak disputáló, habozó, döntő elhatározásra képtelen rendi országgyűlés tevékenységét, hathatós segítséget nyújtva a pozsonyi diéta ellenzéki politikusainak. A március 15-ét követő napokban, hetekben is jelentős volt az országos politikára gyakorolt tevékenységük. Újra és újra hallatták hangjukat, mozgósították a pesti néptömegeket, gyorsabb, határozottabb lépéseket követelve a kormánytól és az új országgyűléstől az addigi vívmányok megőrzésének és kiszélesítésének, úgyszintén az ország fegyveres védelmének s a bécsi politika aknamunkájának ellensúlyozása érdekében.

A politikába erőteljesen beleszóló, történelmet formáló márciusi ifjak nem voltak szakmabeli (profi) politikusok. Illették akkoriban, sőt időnként később is őket olyan – nem éppen

elismerő – minősítések, hogy „ábrándos golyhók”, forrófejűek, meggondolatlanok, felelőtlenek, akik figyelmen kívül hagyják a reális körülményeket. Igazak, helytállóak ezek a vádak?

Szilárd meggyőződésem, hogy alaptalanok. A rendi országgyűlés ellenzékének törekvéseivel minden ponton érintkező – ám határozottabb, következetesebb – *12 pont*, amely állam- és nemzetvédelem biztosítása mellett általános szabadságjogokban kívánja részesíteni az ország minden állampolgárát, törvény előtti egyenlőséget, közös teherviselést, az úrbéri viszonyok megszüntetését (jobbágyfelszabadítást), egyenlőség alapján működő esküdtszékét és képviselőtestületet irányoz elő, beszédes bizonyítéka annak, hogy a márciusi ifjak nagyon jól tudták, mire van szüksége az országnak, nemzetnek, népnek, az állampolgároknak.

A *12. pont*tal, az Erdéllyel való unióval kapcsolatban hadd jegyezzem meg, hogy alapvető tévedés volna merőben nacionalista követelésnek minősíteni. Mert nem csupán azt célozza, hogy visszaállítsák a Szent István-i Magyarország, a Szent Korona országa, hanem azt is – ami nem kevésbé lényeges! –, hogy a Habsburg-fennhatóság szűnjék meg Erdélyben, nehogy onnan érje fegyveres támadás az országot, veszélyeztetve az új rend megszilárdulását. És természetesen azt is, hogy a megelőző pontokban felsorolt polgárjogok kiterjesztessenek Erdélyre is.

Nyilvánvalóan épp ez utóbbi célnak tulajdonítható, hogy 1848 márciusának második felében – amíg Bécs ármánykodása nem fertőzte meg az erdélyi románokat a későbbiekhez

A szabadsajtó első termékeinek kiadatása (Pest, 1848. március 15.)

hasonló mértékben – több román értelmiségi, köztük Gheorghé Baritiu, Timotei Cipariu, Papiu Ilarian és Avram Iancu is elfogadta az unió gondolatát. Úgyszintén a március 28-án Kolozsváron tartott román gyűlés is, természetesen bizonyos elvárások teljesítését feltételezve.

Mindezek után bizvást állíthatjuk, hogy a 12 pont között egy sincs, ami fölösleges, mellőzhető lett volna. S a március 15-ei események igazolják, hogy olyan sincs, amit éppen akkor, az adott kül- és belpolitikai helyzetben nem lehetett elfogadtatni a pesti s budai hatósággal. Nem a realitásérzék bizonyítéka ez? Mi volt a fegyvertelenül megvívott, vértelen forradalom sikerének titka?

Több fontos tényezőt említhetünk a kérdésre válaszolva. Mindenekelőtt azt, hogy Petőfi és társai számára nem csupán az volt kétségtelen, milyen változásokra van szükség, hanem arra is ráéreztek, hogy mivel kell kezdeniük: az eszmék akadálytalan terjesztését lehetővé tevő szabad sajtó megteremtésével.

S mert éberen figyelték a külföldi eseményeket, az itáliai szabadságmozgalmaknak, fegyveres harcoknak, a párizsi, majd bécsi forradalom kitörésének hírére érkezettnek látták a pillanatot arra, hogy a kedvező körülmények adta lehetőségeket megragadva a hatóságok kábultságával és zavarával is számolva merész akcióba lépjenek, aminek sikeréhez az általa keltett meglepetés ereje is hozzájárul. A szabad sajtó első termékeit nyomban és eredménnyel fel is használták az elérendő célok világosabb megismerése és a civil lakosság fellelkesítése érdekében, s ezzel olyan hatalmas tömeget tudtak maguk mellé állítani, amely elbátortalanította a hatóságokat.

Valóságismeret, helyzetfelismerés, céltudatosság, határozottság, bátorság, mobilizáló képesség – mind olyan értékek, amelyek így, együttesen a legprofesszionálisabb politikusnak sem mindig adatnak meg. Ha nem csupán politizáló személyek, hanem elismert és elfogadott politikusok lettek volna a márciusi ifjak, mai szóhasználattal – meglehet, kissé meghökkenően – réalpolitikuskoknak mondanám őket, legalábbis a legtisztábban látókat.

De nem abból a fajtából, akik ezzel a tétlenségüket, eltökéltségük hiányát, gyávaságukat vagy merő önérdek sugallta elvtelen megalkuvásaitak leplezik és festik át, arra hivatko-

va, hogy az adott körülmények leküzdhetetlenek, nem enged meg a merészebb követeléseket, lépéseket, amelyek a – meg nem szűnő – „most” időben nem célszerűek, nem helyénvalók, sértenék egyes közösségek érzékenységét, rossz vért szülnének, kárt okoznának az ügynek, opportunus dolog tehát egyelőre nem fessegetni őket.

Márciusi ifjaink a réalpolitikuskoknak abból a fajtájából valók, amelyik megkerülhetetlen s gátló, de nem egyszer s mindenkorra adott tényekkel számolva, ám tőlük meg nem rettenve felül tud emelkedni az előbbi típusra jellemző magatartáson, s intellektuális képességeit, pozitív adottságait mozgósítva, tágabb horizontot tud átfogni tekintetével, messzebb és világosabban lát, s a felismert lehetőségek birtokában akar és mer cselekedni.

A politikai élet országos, területi vagy helyi hangadóinak nélkülözhetetlen kvalitásai közül szeretném hangsúlyozottan kiemelni – a valóság alapos, sokoldalú ismerete mellett – az akarat és a bátorság fontosságát. Nélkülük nem lett volna sem 1848. március 15-e, sem 1956. október 23-a, s az őket követő fegyveres küzdelmek, amelyek elbuktak ugyan, mégsem zajlottak hiába. Általuk s nekik köszönhetően vagyunk még mindig, minden kedvezőtlen történelmi-politikai éghajlat és időjárás ellenére.

Hogy más történelmi példával is szemléltessem a tette kész akaratnak és bátorságnak a leírhatatlannak látszó tényeket és helyzeteket is legyőző, megmásító erejét, hadd hivatkozzam a mai határszéli Balassagyarmat, Sopron és az 1910-ben együttesen is mindössze 553 lakost számláló Kerca és Szomoróc, a jelenlegi Kercaszomor helytállására az első világháborút követően. E helységek lakói az antantszövetséges szomszéd államok, illetve a trianoni döntés elidegenítő határozata ellen fejtettek ki elszánt küzdelmet s vitték győzelemre szándékukat, hogy ne kerüljenek túl az országhatáron.

Nem vitatható tehát Petőfi elbeszélő költeménye, *Az apostol* záró részében, a tragikus bukás ellenére megfogalmazott tanítás igazsága: „...akarni kell”. A költőutód Ady is okkal hirdeti *A tűz csiholója* című versében: „Csak akkor születtek nagy dolgok, / Ha bátrak voltak, akik mertek.”

Aldott legyen a bátrak és akarni tudók emléke, s gyümölcsöző a rájuk való emlékezés.

Gyulai Pál

Hazám

Sokszor valál már életedben
Veszendő, oh szegény hazám!
Tatár, török és német gyilkolt
S haldoklál fényes rabigán:
Mi lesz majd sorsod a jövőben?
Ki tudja azt; sötét titok,
De most, de most, ha rád tekintek,
Csak sírok és csak sirhatok.

Nem gyáva bú e könnyek anyja,
Haragom sirja azokat;
Beszélünk hangos, büszke szóval,
S hazánk még csak névben szabad.
Nem csüggedés e könnyek anyja,
Rajtok tettek villáma ég;
Versengünk pusztá semmiségen,
S fölöttünk mind borús az ég.

Hah mennyi gúny! győzelmi himnus
Harsog körülbe mindenütt,
S a vértől megszentelt mezőkre
Szabadság fényes napja süt.
Nekünk e hang tán síri dal lesz,
S a szent sugár tán búcsufény,
Véres felhőben elhunyo nap,
Halottak gyászos mezején.

Inkább halál, mint gyáva élet,
Igen, vesszünk, ha veszni kell,
De küzdjünk, míg csak egy magyar lesz
És vérezzünk dicsően el.
Lesz legalább a történetben
Rólunk egy nagy emlékezet
Egy büszke nép élt meggyalázva,
De dicsőn halt, mint született.

VASVÁRI PÁL

Irányeszmék

részletek

Az emberiség története csikorgó télben kezdődött. A keblekre jéghideg páncél borult, a durvaság rideg páncélja. Az érzékeny szív a zord kebel mélyében dobogott, eltemetve, a vadság jéglepleivel beborítva. Olyan volt a szív, mint a meleg forrás, mely a tél fagyos szakában is forró hullámokban bugyog fel.

De e meleg hullámokat a hideg föld színén jéggé ridegíté a zordon tél. Az emberi kebel lángoló oltára hideg hóleppel lón bevonva. Az érzemények lángjait nem tudá kioltani a fagyos tél, de egy időre eltakarta. A kebel elfojtott tüze gyakran erőszakosan tört ki, mint a hóborított tűzokádó hegy, melynek belsejében lángörvény kavargó, s hasadékot repeszt a sziklákön, hol kirohanjon.

Ilyen volt az őskor embere. A szív szelídebb sejtelméi, s a durva erő vad hatalma egymásba vegyültek. E kettő adott ösztönszerű irányt a tényeknek. De a szív lágy sugallatát ritkán leheté érzeni. A szív gyengéd szavait nem hallá az ember az erőszak szilaj morájában. Az ököljog durva hatalma határozott a gyengébbek sorsa felett. Az ember földhöz sújtá rokontársait, s gyönyörét találta a gyengébbek eltiprásában.

E kor még nem lehetett alkalmas az emberiebb érzelmek terjesztésére. Egyes népek ráléptek a míveltség pályájára: de sokáig nem bírták magukat fenntartani. Ők a világ durva szemlével dacolának, s csoda-e, hogy a korszellem szilaj vihara elsodorta őket? Ha benső ok nem leende is e nemzetek megdöntésére: eléggé kimagyaráz mindent az őskori népek durva jelleme. A míveltebb nemzet e vad tömegektől igyekezett elzárkózni, de ezt tennie lehetetlen volt.

Hogyan is álljon fel egy Görögország, midőn minden oldalról százezrenként zúdulnak rá a barbár népek tömegei? A görög nép szigeteket akart alakítani a tengerfenéken, s a körülötte zajongó hullámokat mindig félrehajtá erős karjaival. De e hullámok ismét rázúdultak, ismét beözönlék a kis szigetre.

És hogyan állhatott volna fenn Róma, mely önfenntartását a világ valamennyi népeinek elnyomására építé? – E nép a világot római polgárok és római rabszolgák tömegévé akará erőszakolni, s maga ingerlé fel birodalma ellen a nemzeteket.

Róma helyesebb kormányirány mellett sem maradhatanda fenn a népvándorlás zivataros korszakában.

Ezen egyes mívelt népeket úgy tekintem, mint korán fejlődő virágokat.

Az emberiség télszaka még el nem múlt, s ezen egyes virágok elég merészek voltak kitárni kebleiket. Egy ideig bírtak fejlődni, de utóbb legyőzé őket az általános hidegség szelleme, s lefonnyasztá korán zöldellő lombjaikat. De az emberi míveltség, egészben véve, még ezen egyes nemzetek által is előhaladott. Maguk a nemzetek áldozatul estek, de ők eszközök valának a sors kezében egy magasabb cél elérésére. Minden míveltebb nemzet lépcsőül szolgált, melyen a másik magasbra léphete.

Róma lehanyatlása után még egy ideig tartott a tél; de később csakugyan megérkezett a világtavas. S ekkor kezdődék a kisebb-nagyobb virágok szabadabb kifejlődése.

A hajdankorban kivétel volt a míveltség, s azért dacolnia kellett a közszellemmel; most az általános előhaladás elve van zászlóra írva, s a nemzetek együtt, egymás mellett akarnek emelkedni, nem pedig egymás romjain. A szabadság, míveltség szavait a hajdankorban csak egyes nemzetek ismerék, most e fogalmak világeszmékké alakultak, s hervadatlan korszorúként fonódnak körül az egész földtekén. Valaha egyes szűkkeblű nemzetek egyedáruskodtak a boldogító eszmékkal, most ezek az egész emberiség közös sajátai lőnek.

■ ■ ■

Ismernünk kell az állam végcélját. E fogalom nélkül a nemzet örök homályban tapogatódik. Mert haladhat-e az helyes irányban, ki előtt nincs tisztában a cél, mely felé törekednie kell? A sötétben bolygó vándor elé messziről pislog a csendes pásztortűz, de ha ezt látja, már tudni fogja, mely irányban haladjon, hol fog célt érni.

Így van ez a nemzettel is.

De ha a sötét éjben bolygó utas előtt sehol fény nem ragyog, iránytalanul fog ez andalogni. Meglehet, hogy véletlenül cél-

Pilvax kávéház – Preiszler József színezett tollrajza

hoz jut, de mennyi időtöltésbe kerülend ezen utazása?! Ha pedig előtte lebeg a vezérfény, mindig egyenes irányban tart-hat a felé, s nem lesz kénytelen köröskörül az egész vidéket összebotozkálni.

És mily vigasztaló, mily buzdító az a vándorra nézve, midőn távulról látja lobogni a vezérfényt?!

Így van ez a nemzetnél is.

Egy szebb jövő reménye kitörésre buzdítja, fenntartja a lan-kadozót küzdelme pályáján, s az elkésesült honfiakat megmen-ti a kétségbeeséstől, az öngyilkolástól.

A nemzet cselekvőereje mindig a legközelebbi teendőre van irányozva. De e lépések közel egyiket sem szabad végcélnek nevezni; ez mind csak lépcső, melyen a következő ivadék to-vább haladhasson. S azért kell messzebb keresnünk a nemzet végcéljét.

A bekötött selyembogár egyenként rágja szét szövevényes koporsója szálait. Mindig a legközelebbi szálát szakítja szét. De ki merné azért mondani, hogy e selyembogár végcélja e szálak rágcsálása?

Európa népei a középkorban koporsót szőttek önmagukra, s most az egyes selyemszálak szétszakításával foglalkoznak. De e koporsó bontása a végcél? Vagy tán az, hogy az elteme-tett nemzetek szebb, magaszosabb alakban bontakozzanak ki a középkor sötét kriptájából?...

Villáma születik az igazságnak, s fényostorával szétkorbá-csolja a sötétség fellegeit, s az égívről lekergeti földre a homály borúit, melyek elsötétíték az emberiség látkörét, s elzárták szemei elől az igazság napsugarait.

A folyók elátkozott fellegekből állanak, melyek „*az égből le-vettettek, s a földre taszítottak, mint a kevély angyalok*”.

A nemzetek látkörén borongó fellegek szétkorbácsolására legalkalmasabb villám az igazság suhogó ostora.

Az író sokszor felteszi, miszerint az olvasó nemcsak a feke-te betűket olvassa, hanem a betűk közötti fehér hézagokat is megérti, felfogja.

Elég a képnek egy-két vonását látni, hogy ráemlékezzünk az egészre.

Az önkényes állam gépezete hasonlít a legegyszerűbb kút-ágashoz. Az önkényes hatalom meggyilkolja a nép önértétét, lombjaitól megfosztja a nemzet életfáját, hogy abból lélekte-len kútágast faraghasson. A kútgémet képezi a vakon engedel-meskedők hosszú sora. A kútostor kormánygyeplő a kényúr kezében. Ha e kormányostort mozgatja, tetszése szerint mű-ködik az egész gép. A kútgém egész földig meghajlik előtte, valahányszor kezébe veszi az ostort. A nép maga az ágasfa, mely egyedül tartja fenn az egészset, s mégis mozdulatlansá-g-ra van kárhoztatva.

S mi itt az államcél?

Gépiül használni fel a nemzetet a föld véreinek kiszívására, a természet kincseinek kizsákmányolására. Ily gépekké akará Európa népeit alakítani a középkori divat. Azonban az illetők rosszul számítottak. Ők a nemzetfát nem bírták gyökerestül kivágni, csak lombjaitól foszták meg. Azt vélték, hogy így is kútágassá lehet azt alakítaniok. Azonban a lombtalan fák gyö-keréből új ágak sarjadtak fel, s a nemzetfa lombosodni, virágozni kezdett. A vízmerő nem tudott többé törpe keze-ivel minden lombot letépni. Sőt tetszett neki, hogy most már a nemzetfa maga hint rá árnyat, s megóvja őt a nap melege ellen.

Ezalatt a fa virágzott.

(...)

Közszellemről szólva, nem kell ezalatt valami, föld felett lebegő, külön lényt értenünk. Ez csak egyik eszménykép a fel-világosultság mitológiájában.

Mi az embert tartsuk önsorsa teremtdőjének! Nem szükség őt a természet királyának neveznünk, de hogy önmagának ura, az tagadhatatlan, az tény. Csak tudnia kell ezt, és rögtön meg-szűnt élő gép lenni.

A közszellemet tehát emberek teremtik. A nép vezérei, a kor tanítói bírnak itt főszereppel. Voltak idők, midőn néhány em-ber közvéleményt bírt alkotni. A szellemi teremtés e munká-jában mindenki nem is vehet tettleges részt.

Néhány folyam él, mozog, működik az országban. Gőzbu-borékokat bocsát fel, s fent e gőzparányok fellegekké alakul-nak. E felhők alkotásában részt nem vett a kopár sziklahegy, sem a kietlen sivatag. S mégis ha a fellegek esőcsöppekben hullnak le, áldásözönt árasztanak a zord sziklára, a kiégett pusztaságra is.

A néhányak által alkotott közszellem is így hat le az egész tömegre. S vagy kellemes záporral, vagy kártékony jégesővel borítja be az egész hazát. S azért vigyázzanak, kik a közszel-lemalkotás magas oltáráról fognak számolni a történetkönyv bírószeke előtt!

A közszellem uralkodó elvei tűznek irányt a század élébe. Ezek határozzák el a nemzet jövőjét.

A kor főelve napként áll a nemzet látkörén, és sugárai lehat-nak a hon minden részeire. Minél igazságosb a fennragyogó elv napja, annál jótékonyabb sugarakat fog leereszteni a mil-liók keblébe.

Az elvek e napja alkot évszakokat a nemzet történetében.

Ha az igazság fénykirálya messze elvonul a hazától, csikor-gó tél borul az országra, s a népek milliói dideregni fognak a kemény hidegben. Ha a nap közelebb jó, kikelet kezdődik a hazában, s megszakadnak a jég rideg bilincsei, melyek előbb elfojták az életet, eltemeték a természetet. S ha a nap még kö-zelebbre jó, nyarat alkot, és a kikelet virágai érett gyümölcsö-ket fognak teremni.

A tekintély néha hatalommal bír. Láthatlan szellemláncok-kal csatolják itt a milliók egy tekintélyes egyéniséghez. E lán-cok azonban nem mindig az igazság láncai. S ettől függ a te-kinctély jövője.

Ha az igazság szavait hirdeté, akkor tanai soha porba hul-lani nem fognak. De ha a tekintély csak álarc, mely alatt az önérdék, a csalárdság rejtőzött el: akkor tanai biztos jövőre ne számoljanak!

A tekintéllyel támogatott igazság gyökeret ver a nemzet keblében s a hitet meggyőződéssé fogja érlelni a felvilágosultság.

A sötét éjben pénzt adsz a népeknek, s azt mondod neki, hogy „ez arany”. A nép hiszi tekintélyes szavaidat. A tömeg e pénz színét a sötétben ki nem veheti, de teljes bizalommal teszi azt el. Ezalatt a hajnal hasadni kezd. A láthatár derül. A nap közeleg.

Minő helyzetben van lelkiismereted?

Rettegysz-e a világozságtól, vagy nem?

A nap földerül, akár akarod, akár nem, s vagy áldást vagy átkot hoz fejedre.

Ha a népek osztogatott pénz valódi arany, az csak fénye-sebben fog feltűnni a napsugaraknál, s a nép ismét áldani fog-ja nevedet. Ha arany helyett hitvány vasat adtál el a népeknek, úgy magad mondád ki önfejedre az ítéletet.

Ha csalhatlan elveket hirdeté, ne rettegi azokkal kiállani a felvilágosultság színpadára.

Ott csak a bűn, a csalás üldöztetik.

Az igazságra koszorú vár!

BÁNYAI TAMÁS

Az utolsó találkozás

Az iroda első pillantásra régi emlékeket idézett fel benne. A *Nagyvárad* szerkesztőségének meghitt légkörét, ahol újságok, folyóiratok, kéziratok hevertek szerteszét, asztalon, szőnyegen, mindenütt. Akárcsak itt, az agitprop vezér kiseb-bik irodájában, ahova a takarítónő talán be sem léphet. Hiva-talos vendég is ritkán. A fogadtatás, első benyomásra mégis barátságosan.

Az íróasztal mögött most nem Pista ül, a régi ismerős, az egykori szerkesztőségi kolléga, hanem a miniszterhelyettes, a párt egyik nagykutya, Szirmai elvtárs. Beosztásához illően komoly, sőt gondterhelt, akinek számtalan problémával kell megbirkóznia.

Hellyel is csupán kezének egy mozdulatával kínálja. Persze, hiszen az egyik problémának éppen ő az okozója. Tudta jól, ezért idézték be. Mert kétségtelenül Szirmai elvtárs is hal-lott arról, ami történt. Más körülmények között ő maga me-sélte volna el, mint kétségbeesett próbálkozást, amelyet egy-formán szított dac és a kíváncsiság. Csakhogy Szirmai elvtárs-nak mások számoltak be az esetről, ami mégsem ugyanaz, hiszen így egészen más színezete van a dolognak, s neki, aki-nek valamilyen formában a hatáskörébe tartozik, eszerint kellett viszonyulnia hozzá. Komolyan, mert a hatalom nem szereti a tréfát.

Szirmai meg sem várta, hogy helyet foglaljon a karosszék-ben, rögtön a lényegre tért.

– Azért hívattalak...

– Sejttem, hogy miért – vágott a szavába –, nyilván már jelentették neked.

– Igen, hallottam róla – mondta Szirmai, majd egy léleg-zetvételetnyi szünet után megkérdezte: – Viccesnek találd?

– Egy cseppet sem. Vicces az lett volna, ha Weiss Manfréd jelentkezik a Csepel Műveknél marósnak, én viszont ezt ha-lálisan komolyan gondoltam. Szibériában megálltam a helye-met traktorosként, talán kohászként sem vallottam volna szégyent. Tudod, hogy nem félek a fizikai munkától.

Amint ezt kimondta, ismét látta maga előtt a személyzetis elsőre elégedett, majd csodálkozó, végül döbbszent arckifeje-zését. Úgy meredt a személyazonossági igazolványára, mint aki nem hisz a szemének. Feltekintve a dokumentumból fél-hangosan, értetlenkedve morogta maga elé:

– Doktor Gábor Áron...

Ő meg fejbólintással jelezte, hogy igen, az, nincs semmi tévedés. A személyzetis zavartan csóválta kopasz fejét.

– Egy pillanat – motyogta, majd eltűnt a személyi igazolvá-nyával együtt. Húsz perc múlva tért vissza, s ezúttal már há-tározottabb volt a hangja:

– Igazán sajnálom, de az állást már betöltötték.

Persze, gondolhatta volna.

– Mégis hogy képzelted? – kérdezte Szirmai. Fémkeretes szemüvege mögül komolyan nézett, ám a bajsza alatt, mint-ha megjelent volna egy halvány mosoly.

– Úgy, hogy felvesznek és kohász leszek. Nem traktorosként kezdtem a pályafutásomat, hosszú éveken keresztül mégis az voltam. Miért ne lehetnék akár kohász is?

– Doktor Gábor Áron, kohász a Gábor Áron Vasöntödében!

– Véletlen egybeesés. Ha az a hülye személyzetis hajlandó

lett volna végighallgatni, a káderlapra azt is beírhatta volna, hogy Arkagyij Matvejevics. Tudod, így hívtak Szibériában. Vagy az is szemet szúrt volna valakinek?

Szirmai legyintett.

– A Gábor Áron még csak hagyján, bár ebben az esetben még az is, de a doktor! Mint kohász! Engem is kínos helyzet-be hoztál.

– Nem állt szándékomban. Nem sejtettem, hogy még ezt is a tudomásodra hozzák.

Szirmai nem felelt. Megnyalta bajuszát, arckifejezése is meg-enyhült.

– Borítsunk fátlat a dologra. Elsimítottam. És tulajdonkép-pen nem is ezért kérettelek ide.

– Hallgatlak.

– Nos, te tudod a legjobban, hogy az idén ünnepeljük Gá-bor Áron születésének százötvenedik évfordulóját. A sajtóban is lesznek megemlékezések...

– Még az *Ország-Világ*ban is?

Szirmai ingerülten replikázott.

– Azt nem tudom. Lehet, hogy ott nem. Mondtam már, az a folyóirat nem tartozik teljesen a hatáskörömbé.

Igen, emlékezett vissza egy évvel korábbi beszélgetésre, amikor is ő rontott be Szirmaihoz. Berontott? Ugyan! Szirmai elvtárshoz még a régi ismeretségre hivatkozva sem lehet csak úgy berontani. Kihallgatást kért, hogy elmondhassa, mi hábo-rította fel.

Közeledvén március tizenötödike, a folyóirat, amelynek fő-munkatársi alkalmazásában állt, egy sorral sem akart megem-lékezni a szabadságharc kitörésének évfordulójáról.

Az agitprop főnök csak hümmögött, amikor ezt bepana-szolta neki, hozzátéve, egy percig sem marad olyan folyóirat-nál alkalmazásban, amelyik egy sort sem szentel a magyar szabadságharcra. Szirmai, láthatólag kellenlően megígérte, hogy utánjár a dolognak. Közbenjárására a hetilap végül lehozott egy képet a Pilvax kávéházról, innen indult a már-ciusi forradalom aláírással. Mindössze ennyit. Akkor tudato-sult benne, hogy hiába a magas beosztás, Szirmai elvtárs sem mindenható.

Akkor már amúgy is kifelé állt a szekere rúdja, s ezt köve-tően nem is maradt tovább a lapnál.

– Arra akarlak megkérni, hogy az évfordulóra tekintettel, írj egy cikket nagyapád testvéréről. Valami személyeset, amit, gondolom, elő tudsz halászni a családi kacetokból.

Így mondta: családi kacetokból.

– Sokan írtak már az ágyúöntőről, s nem hiszem, hogy...

– Dehogynem! Erre használd a nevedet, ne a kohászatra. Afféle családi emlékekre gondoltam. Hihető személyes hang-vételre.

Keverve talán azzal a gyalázatos felfogással, ami az *Ország-Világ* főszerkesztőjének szájából hangzott el? Hogy is mondta két évvel korábban, amikor ki tudja már milyen apropóból szóba került az ágyúöntő?

Nagyapád testvére a felszabadulásért halt meg 1849-ben. Zászlóvivője volt annak az eszmének, amely 1919-ben újra lob-bant és 1945-ben beteljesült. Ha öregjeink a szabadság csillag-útján találkozhatnak, boldogan fognak kezét.

Megnézném azt a kézfogást, gondolta akkor, hangos megjegyzés nélkül. Pedig szívesen elmondta volna, hogy galád porhintés nagyapjának testvérét kommunisták előfutárának tekinteni.

Valami ilyesmit vár tőle Szirmai is?

Nem valószínű. Igaz, hogy kommunista funkcionárius, de attól még nem buta ember. Erdélyi születésű, értelmes és művelt, aki a román Nagyváradon elsősorban magyar volt, valahol nagyon hátul zsidó és csak áttételesen kommunista. Régről ismer, tudhatja jól, mit várhatna tőlem, ha vállalkoznék egy megemlékezés írására.

A családi almáriumban nincsenek rejtett titkok, semmi új, amiről ne tudna a világ. A rokonság legfeljebb másként értelmezi a mindenki által ismert tényeket. A pattantyúst hősként emlegetik, mert elesett a kökösi csatában. Pedig nem vitézkedett, egy szerencsétlen ágyúgolyó oltotta ki az életét. Ám a hősiesség hangoztatásával elsikkad a lényeg. Az, hogy anyagi javai mellett tudását és tapasztalatát ajánlotta fel a nemzetnek. Hősiessége, ha lehet arról beszélni, eltörpül a kötelességtudása, az állhatatossága mellett. Mert hiszen félreállhatott volna, amikor a Székely Nemzeti Gyűlés nem vette komolyan és elutasította ágyúöntésre tett első javaslatát. Mondhatta volna: uraim, én szoltam, ha nem kell, hát nem kell.

De nem tette. Öt héttel később, amikor Puchner generális megadásra szólította fel Sepsiszentgyörgy városát, ismét előállt javaslatával, amit immáron hatalmas ovációval fogadtak a székelyek. Alig három hét múlva, a hídvégi csatában már el is dördültek Gábor Áron ágyúi. Puchner császári tábornok nagy bánatára.

Ez persze már mindenki előtt ismert. Sokan, sokféleképpen írtak erről.

– Nos? – sürgette Szirmai.

Eszébe jutott, hogy jónéhány korábbi riportja kapcsán Szirmai többször is célzott rá: Váradon, a román uralom alatt megtanulta, mit jelent az öncenzúra. Nyílt utalás volt arra, ha valaki nem akarja, hogy meghúzzák, átfogalmazzák írásait, vagy ne adj isten meg is büntessék érte, akkor tudnia kell mit és hogyan vethet papírra.

Mert azt nyilván nem írhatja le – bár szíve szerint ezt tenne –, hogy a szabadságharc tüzerőrnagya, ha élt volna 1956-ban, akkor is ágyúkat önt, s azokat éppúgy az oroszok ellen fordítja, mint tette 1849-ben.

– Ez egy lehetőség – mondta Szirmai, miután sürgetésére nem kapott választ.

Lehetőség? Ugyan mire? Jóvátenni bűneimet? Nem volt elég a Szibériában eltöltött tizenöt év, amivel a *Túl a Sztálin vonalon* riportkönyvemért ajándékoztak meg a szovjet barátaid? Lehetőség arra, hogy a családi szálakra hivatkozva olyan portréit rajzoljak az ágyúöntőről, amelyet most látni szeretnétek? Érdekes lenne, ha azt írnám, hogy Gábor Áron százötven évvel ezelőtt a cári hadsereggel szemben akarta megvédeni Erdély és a magyar nemzet szabadságát, s nyilván nem szállt volna szembe a szovjet armadával, hiszen azok a várva várt szabadságot hozták el nekünk. Ujjongva fogadta volna őket. Csakhogy én ilyet soha életemben nem írnék le, bármennyire szeretnék is.

Ezt persze szükségtelen mondanom, hiszen te is tudod. Miként azt is, hogy te Erdélyben, Zilahon születted, én Kaposváron, mégis én vagyok az, aki székely, aki székely rokonsággal rendelkezik. S így talán azt sem kell mondanom, hogy nem csak a név, de ez is kötelez valamire.

Vagy azt akarod, hogy írjak tényeket?

Bereckén született, székely határőr családban. Kézdivásárhelyen székely határőr ezrednél szolgált katonaként. Gyulaférváron kapott pattantyús kiképzést. Bécsben az ágyúgyárban szolgált, ott szerezte szakértelmét. Ezeket megírhatom én is, ugyanúgy, mint tették mások. A hős alakjába bújtatott ember általam megírt portréja azonban árnyaltabb képet festene, s ez bizony nem nyerné el azok tetszését, akik az ágyúöntő életéből politikai tőkét szeretnének kovácsolni.

Egy röpke pillanatra megfordult a fejében, talán mégis. Családi emlékek. Hiszen azt megírhatná, hogy sem a család, és mások sem háborodtak fel, miután Velcsuj Jusztina nem sokkal a pattantyús halála után ismét férjhez ment. Nem úgy, mint Szendrey Júlia esetében. Persze ez az összevetés nem helytálló, hiszen Jusztina ott állt a férje mellett, amikor annak életét kioltotta az orosz ágyúgolyó, míg Petőfi holttestét máig sem találták meg, ami érthetővé teszi a vele szembeni vádaskodásokat. Csakhogy ezek még ebbe is képesek lennének valamiféle marxí értelmezést belevinni.

– Úgy érted, az utolsó lehetőség?

A kérdés zavarba hozta Szirmait.

– Nem így értettem – vágta rá rövid hallgatás után. – Kevés az olyan történelmi alakunk, akiről egy családtagja írhat születésének évfordulóján. Olyasvalaki, aki, ha közvetve is, de saját emlékeit idézheti fel. Ezt értettem lehetőség alatt.

Na, igen. Esetleg megírhatnám, hogy eleinte családja is eszelősnek tartotta tenni akarása, alkotni vágyása miatt. Mert hogy nyughatatlan volt, szüntelenül tanult, s minden technikai újdonság érdekelte. Ennek ellenére kivívta mindenki, így természetesen a család tiszteletét is, mivel szerény volt, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy visszautasított mindenféle kitüntetést. Amit tett, azt sohasem az elismerésért, a dicsőségért tette. Éppen meg nem alkuvásának, töretlen lelkesedésének volt köszönhető a székelyek példátlan összefogása. Háromszék, Marosszék, Udvarhelyszék, Aranyosszék harangjait adta az ágyúöntéshez. Míg a férfiak a harcmezőn álltak helyt, addig az öregek puskaport gyártottak, az asszonyok salétromot főztek. Mondanék ezzel valami újat? Nem hiszem.

Szirmai az órájára vetett egy pillantást, látszott rajta, hogy türelmetlenül várja a választ.

Nem állok kötélnek. Te is csak a nevedet akarod felhasználni, hiszen annak most az évforduló miatt jó csengése van. Ám a Gábor Áron Vasöntődében másként gondolták. Talán, ha felvettek volna kohásznak, akkor most...

De akkor sem!

Vámos István illusztrációja

Mindketten tudjuk, hogy az ágyúöntő a Székelyföld, Magyarország szabadságáért harcolt, s adta végül az életét is. Csakhogy ezt a szabadságot, s így Gábor Áron életét is más-ként értelmezzük, azaz, amit és ahogy én írhatnék róla, az egyáltalán nem felelne meg az elvárásoknak. Így aztán még belekezdeni is felesleges.

– Köszönöm, hogy gondoltál rám, vehetném akár megtiszteltetésnek is, de tudod jól, hogy nem így van. Hiába a névazonosság, a családi kötelék, képtelen lennék bármi újat, érdemlegeset írni, ezért nem élek a felajánlott lehetőséggel.

Szirmai átható pillantást vetett drótkeretes szemüvege mögül.

Pista, a régi ismerős mérlegelte a hallottakat, talán meg is értette a visszautasítás okát, de Szirmai elvtárs csak a tényeket vehette figyelembe. Mogorván felelt.

– Természetesen nem utasíthatlak semmire. Csak tanácsolom, hogy fontold meg. Hidd el, ezt a te érdekedben is mondom.

Szótlanul, fejének bólintásával jelezte, érti a tanácsot, mi-ként a burkolt figyelmeztetést is. Ugyanakkor tudta, hogy ezen nincs mit megfontolni.

Egy más korban, más körülmények között, amit egyszer talán elhoz a jövő, még kérni sem kellene erre.

Látta Szirmai arcán a csalódást, legbelül sajnálta is, amiért ki kellett ábrándítania. De bizonyos volt afelől, hogy helyesen cselekszik.

Szirmai megkerülte az íróasztalát és kezét nyújtott. Kézfo-gásuk valamivel hosszabb volt a megszokottnál.

Mintha mindketten érezték volna, hogy ez volt az utolsó találkozásuk.

Vajda János versei

Önkéntes dala

Isten hozzád apám, anyám, kedvesem;
A hazáé a legelső szerelem,
A szabadság harcaiba elmegyek,
S vissza csak a győzelem hoz engemet!

Emelkedik a szabadság zászlója,
Ki ne menne, ki ne menne alája?
Héj, leléttük a keserves időket,
Mikor érte meghalni sem lehetett!

Keljetek föl régi sírok lelkei,
Elrabolt szabadságunknak hősei!
Nézzetek ránk, s vígasztalva légyetek,
Nem hiába folyt el a ti véretek!

Nincs ugyan már a magyarban annyi vér,
Mennyi eddig elfogyott a hazáért,
Hej de ami kevés magyar vér kering,
Szabadságért kifolyt vérből származik!

Isten hozzád apám, anyám, kedvesem;
Szabadságé a legelső szerelem;
Szent szabadság, ha te nem lehetsz miénk,
Sírjainkon élni fog a dicsőség.

Juhász Gyula

'48 március 15.

Ó régi szép est... tündöklő siker,
Mikor jön egyszer hozzád fogható,
Dicsőséged az egekig ivel,
A deszkáidon tetté vált a szó.

Igen, az Ige testté lett, derék
És lelkes nézők tapsoltak neked,
Színházi est, melyen – ó büszkeség! –
A gondolatszabadság született.

Se földem, se házám

Se földem, se házám nincsen,
Egy pár kéz a tőkepénzem;
Majd a szabadság harcában
Egy öles föld lesz jutalmam;
Ejh, elég lesz az nékem!

Mit nevettek, ti gazdagok?
Tán a honért csak ti haltok?
Önző volt és lesz az ember,
Haszon nélkül halni sem mer.
S a halál nem hasznotok.

Hej hogy épen a világban
Az nem harcol, akinek van!
Van ezüstötök, aranytok,
S ha a fegyvert eldobjátok,
Másutt is lehet hazátok.

De a szegény, akinek nincs
Hazájánál kedvesebb kincs;
Ha elveszti s meg nem halna,
Hiszitek-e, hogy találna
Sírján kívül szebb hazára!?...

Aktoraid: Petőfi, Jókai,
Vasvári, Táncsics és a korai
Tavaszi mámor sok nagy ifja még,

Színésznőd Laborfalvy Róza volt,
Ki Jókainak szívére hajolt...
Ó régi szép est: jössz-e vissza még?

KÓSA CSABA

Petőfi István

Magam elé teszem az arcképét. Ez nem dagerrotíпия, mint a bátyjáról készült felvétel, ez már fénykép.

Javakorabeli férfit ábrázol.

Hasonlít a bátyjára? Nem tudom eldönteni. Petőfi Istváné férfiarca, Sándor pedig szinte még kölyök, csak huszonhárom éves, amikor a dagerrotíпия, az egyetlen hiteles portréja megörökíti.

És még akkor is csupán huszonhat éves, midőn a hadszíntérre megy, Bem seregébe. Azon a nyáron mindkét Petőfi Erdélyben járja a hadak útját. 1849. július harmincegyedikén, amikor Petőfi Sándor őrnagyot a szemünk elől veszítjük, Petőfi István százados Világos felé lovagol.

Közlegényként kezdte a honvédseregben, a Délvidéken, Damjanich tábornok seregében harcolt a rácok ellen. Budavár falai alá már főhadnagyként érkezett. Az ostrom során tanúsított hősiességéért előléptették századosnak.

Két héttel Segesvár után, a világosi síkon a magyar honvédsereg letette a fegyvert. Ezen a napon ezeket a sorokat szántja a kalamus: *„Gúlában fegyvered / Te dicső, hős sereg. / Nincs ki segítene, / Elvesztél örökre... / Hittük, hogy meghalunk, / Még érted harcolunk, / Szent szabadság, érted! / Mégis ez lőn véged.”*

Petőfi István verse ez. Nem az első, már 1848 előtt is verselgetett. Szerényen, csendesen, ahogy illett, a hatalmas fa árnyékába húzódva. Például így: *„Állj ki bátyám te a síkra! / Végzetünk könyvében írva, / Hogy te mennyi földet bejárd, / Én reám vár tagló és bárd.”*

Petőfi István

Szabadszállás szülte, a pusztai lovasversenyek győztese, a testi erejéről nevezetes kisebbik testvér a szabadságharc kitörése előtt – atyjuk mesterségét folytatva – székálló legényként, mészárszékben kereste a kenyerét. Nem is sejtette, honnan sejtette volna, hogy hamarosan őt érik majd a taglócsapások. Mert a szabadságharc idején kardot köt, és ezt nem bocsátják meg neki.

Mint anyyi társát, Világos után őt is besorozzák a császári armádiába közlegénynek. Tirolban és Schleswig-Holsteinben szolgál. 1851-ben alig hogy leveti a mundért, már a bárdot suhogtatják meg a feje felett. A vád: új forradalom kirobbantása, összeesküvés.

Bár a dicső napokról egy percig sem feledkezett meg, érzeit magába zárta, a vád hamis. Bizonyíték hiányában is három esztendei sáncmunkával sújtják. A prágai várban raboskodik, neve miatt külön is büntetik.

Túléli.

A rabságból elbocsátva újra besorozzák az osztrák seregbe. Ezt is kiállja. 1857-ben szabadul. Nevelő lesz Dánoson, Gaylhoffer János földbirtokosnál, később gazdatiszt, jószágigazgató, majd a nagy csákoki birtok ispánja. És persze nem mellékesen: 1858-tól gyámja bátyja kisfiának. Petőfi Zoltánka ettől kezdve gyakran tölt hosszabb időt a nagybátyjánál, aki szigorú nevelési elveket érvényesít, meglehet csupa jó szándékból. Holott a kis félárvának éppen nagy-nagy szeretetre lenne szüksége. Mihelyt teheti, Zoltánka szabadul a tekintélyelv elől – hogyné szabadulna, amikor szabadságra született ő is.

Petőfi István kitűnő mezőgazdász, ám az irodalmi világtól nem akar teljesen elszakadni, el-elutazik Pestre. Megkeresi bátyja barátait, tisztelőit, Jókai Mór, Gyulai Pál, Lisznyai Kálmán mindig jó szívvel fogadják. Néha verset is ír, de eszébe sem jut költői babérokra törni. Tudja, hogy akinek Petőfi Sándor a bátyja, már megszerezte magának a legnagyobb rangot.

Aztán végre úgy tetszik, hogy rendeződik a magánélete, elnyeri a családi boldogságot. Míg Sándor Szendrey Ignáccal küzdött meg Júliáért, ő Gaylhoffer János ellenkezését gyűri le. Hosszú évek ostroma után feleségül veszi a gazdája leányát, Antóniát. Szerelmi házasság – és mégis ebbe roppan bele a minden próbát kiálló, kemény ember.

Antónia másfél hónap után elköltözik tőle, soha többé nem látják egymást. Szakításukról soha, senkinek szót nem ejtenek: ezzel a sebbel élnek le mindketten az életüket.

Mi történt István házánál? Rejtély.

Mint ama másik: a segesvári.

A csalódott férj vásárol ugyan még egy szép, négyezer holdas birtokot Dévaványán, de hát miért és kinek is vásárolja? Pénz és föld nem gyógyítja a magányt. Megkeseredve, elkomorodva hal meg 1880-ban. Ötvennégy évet élt, kétszer annyit, mint a bátyja. De az az ötvennégy esztendő tizedannyi boldogságot sem adott számára, mint Sándornak a huszonhat.

Arcképét újra meg újra megnézem. Csontos, vékony arc, kisé ferde orr, erős áll, elszánt nézés. Nem férfiszépség.

De valami kiragogy ebből az arcból, valami vad, valami vonzó, valami delejes. Valami rendkívüli.

Petőfi ő is.

Verzár Éva

Nyelvlecke

Farkasüvöltő hidegben, szekérderekban született meg Valér. Mondhatni, ugyanúgy, mint más halandó, csak éppen ellentmondásosan választotta meg a vidéket. Szerinte épp jó helyen látott napvilágot. Ő tudja. Elég szegényes és nehéz sorsot hirdettek ugyanis erre a helyre a csillagok, de ennél szebb vidék aligha akad ezen a Földnek nevezett golyóbison.

A kis fehér ház, ahol rányílt szeme a világra, pont a hegy lábánál húzta meg magát, s ennél a völgnél mesésebb hely még az öregek szerint sem létezhet. Minden együtt volt: felhőkben fürdőző s napsugárban szárítkozó ormok; meredek vagy lankásabb hegyoldal; magas fák ágain fészkelő dalos madarak; s mindenekfelett: friss forrás; ha lezúdult nyáron a hegyekből, bős patakokként mosta a poros utcákat, felüdítve az út porában gágogó libákat s gyermekeket. A paradicsomi élet sem lehet annál jobb s kellemesebb, mint a hegyek között elakadt nagy hőségben tapiskolni a bokáig érő porból izspappá lett sárban. Estére mintha minden kicsi leány és legény valamiféle gyermekfertőzésen esett volna át, vagy egyszerre bújtak volna elő szeplőik az egész napos sárdagasztástól – amíg anyjuk kézbe nem vette s alaposan le nem csutakolta őket a patakon vagy a kút melletti vályúban, dézsában.

Valér cseperedett s megtanulta, hogyan őrzi egy becsületes csángó gyermekember a libákat, kecskéket, juhokat a hegyoldal legelőin. Unalmában ujjai rátaláltak a hangokra, nagyanyja nótáit esténként a kapu előtti padon már furulyán kíséerte, ha addig nem parancsolták szalma-derékjalas ágyába.

Legénnyé válva kinn a faluvégen, a szombat esti mulatságon előbb pironkodva, aztán egyre bátrabban forgatta a leánykákat; míg nem az egyik vasárnapi mise után már el sem engedte az egyik szép mezei virágszál kezét. Marioara volt a hivatalos neve – otthon kicsi Marika –, akit kiválasztott magának; feleségül vette, s tette keskeny vállára az élet nehéz terhét, majd hagyta magára gyermekekkel, földdel, rengeteg munkával –, amikor lehullottak a szögcsdrótok, s ő vállára vette batyuját.

A szőke, kékszemű, negyvenes éveit taposó ember fekete-munkás lett. Ha visszaérkezik a magyarországi bódévilágba – már évek óta itt hajtja álomra fejét –, mint világjáró ember nagyokat mesél az otthoni furcsaságokról.

– Első este, amikor hazaértem, a mán nyócvanéves nagyanyám nekilátott az asszony helyett vacsorát főzni. Ülök az asztal mellett, ő keveri a puliszkát, s megszólal a nagy csendben:

- Na, ezek es elválnak.
- Aszt maga honnan tuggya?
- Most mondá.
- Háttal áll, nem lássa olvasni, magának hány szeme van, csak nem boszorka?
- Menny mán fiam, hát hallom.
- Nagyanyám, ami a televízióba menyen, arról a filmről beszél kied?
- Arról hát, miről beszélnek?
- Asszony, ájjon mán meg! A film feliratozva van, spanyolul vagy brazilul beszélnek benne!
- Hát osztán? Mű megércsük! A feleséged sem olvassa. Minek? A szeme ojjan gyenge, hogy alig lát bífűzni a túbé. Figyejj oda, te es megérted!

– Értitek tü ezt? – nézett társaira megbotránkozva. Látszott rajta, hogy még nem emésztette meg az otthon történeteket. Pedig már annyi mindenben, kénytelen-kelletlen, túltette magát. – Itt ződ a fű az udvarokon, ám tikok nincsenek; a kuttyák meg akkorák, mint nálunk egy-egy bikabornyú! – morgolódt. De most más bosszantotta:

– Tuggyátok, mit csinálnak ezek a fehérnépek? Kimennek a mezőre, együtt az egész nyámság. Kapálnak sorba, egymás mellett haladva, s be nem áll a szájik, csak mondanak, mondanak... Én már két sort befejeztem, de ők mintha esze lennének kötözve, úgy cammognak a sorok között, s egyik sem haladna egy lépéssel sem előbb, mint a másik. Az én feleségem örökké tartotta velem a lépést. S most! Megbeszéljük, amit a tegnap láttak! Aztán, úgy öt óra tájt, egyszerre dobják hátikra a kapát. Ketyegője egyiknek sincs, de ha a nagy fenyő felett áll a nap, azonnal indulnak haza. Te, Feri! Aszt mondád nekem, hogy itt a leánkádnak sok pénzbe kerül, hogy megtanuljon egy idegen nyelvet. Küdd el a nyárára hezzánk! Spórolj, ott megtanul! A mű asszonyaink mán oda sem néznek s mindent megértnek, mer úgy-e közbe főzik a vacsorát, mosnak, a dobozra csak akkor vetnek egy-egy pillányit, amikor érdekesebb rész következik az operába?

– Milyen operában, te fafej?

– A szappanyba'. Aszt nézik állandóan. Még künn a mezőn sem ülnek le délebédet enni, hogy idejibe' hazagyühessenek. Ezek úgy értik mán a spanyolt, brazilt, portugált, s az olaszt es, hogy megáll az eszem. Még a nyócvanéves öreganyám es, aki mikrofonba énekel a balladákat, az es megbolondult. S most azt találták ki, hogy színeset vigyek haza, mer jobb, mint a másik. Még a végén ők mennek ki külföldre dolgozni, mert tudnak idegenül beszélni. Még hogy ők tarcsanak el münköt!

– Tévénezésből?

– A munkát es csinájják azé, mondom. Mosogatás közbe aszt sem tudod, hogy izzadnak-e a forró víztől, vagy éppen a könnyeiket csurgassák, csak akkor veszed észre, hogy rínak, amikor nagyokat fújnak a zsebkendőikbe, eccerre ered el a szemik s orrik nedűje! Nem nézik, ember, csak hallgassák!

– Ez jó, ilyent még nem hallott a világ! S ha értik a nyelvet, csakugyan mehetnének a világba dolgozni az asszonyok is. Szerencsés ember! Úr lehetnél otthon!

– Aszt osztán nem, maraggyanak otthon s főzzenek! Mit gondolsz, ha meghal valaki s ők nincsenek, ki sírassa el a halottat. Én nem, a mán biztos. A mű hangunktól még fel talál támadni a szerencsétlen hóttábúl.

– Akkor hát ne bosszankodj!

– De vinnem kell a televíziót.

– Kell? Ez volt a parancs? Ha nem akarod, akkor ne vidd haza, te vagy az ember.

– Én hát!

– Akkor?

– Csak kell, hogy vigyek.

– Minek?

– Nem mossa meg az asszony a hátamat, amíg otthon vagyok. Asztot meg nem hagynám ki, egy hónapba legalább eccer; s a nagyanyám szája elől es mentsen meg a világ. Inkább segítetek! – nézett körbe Valér. – Hun keressek egy ócsóbb színes televíziót?

Krúdy Gyula és a számlák

Elárvult panoptikum

RÓNAY LÁSZLÓ
ROVATA

Vigyázzon magára, kedvesem – mondotta az író, és aggályos gondossággal lepöckölt zakójáról egy porszemet –, délre viszatérek.

Tavaszi idő volt. Az ablakon hívogatóan tűzött be a nap. Egy kis mozgás nem árthat. Botját fiatalosan pörgetve lépdelt az utcán. Ha ismerős hölgygel találkozott, utánozhatatlan eleganciával megemelte kalapját.

A kutyasétáltatás ideje volt. Kis és nagy ebek poroszkáltak gazdáik és gazdasszonyaik nyomában, s a gázvilágításra szolgáló oszlopok tövében hosszasan szaglászta az üzeneteket, majd megfontolt lassúsággal ők is otthagyták sajátjukat. Az urak szigorúan várakoztak a művelet elvégzése közben, s mosolyt erőltettek arcukra, viszonzásul a hölgyek kacér pillantásaira. A cselédek viszont a póráz rázogatóásával ösztönözték sietségre a lusta néglábúakat.

A város magva felé lépdelve különösen díszes épület ragadta meg figyelmét. Az emeletes ház körül rövidre nyírt, gondozott gyeppel zöldellő, közepén fürdőmedencével. Lám, gondolta az író, mily erkölcsstelen a mai világ; az emberek a járkelők elé tárják fedetlen testüket s szégyenkezés nélkül szinte hivalkodnak pórségükkel. Látni vélte az ifjú hölgyeket is, amint fogvacogató jeges szélben meztelen derékkal, szemérmetlenül viháncolnak az iskola kapuja előtt, a szomszéd gimnázium diákjaival szemezve, s csak az éles csengőszó hallatára gomolyognak az intézmény kapuja felé.

A nap közben fölfelé húzott az égen. Az író megéhezett. Végiggondolta lehetőségeit. Beülhet egy kávéházba, ahol tejeskávé és friss péksütemény mellett olvashatja a napi híreket, esetleg szunyókálhat is kissé. Avagy... és erre az avagyra szaporázni kezdte lépteit... avagy nem messzire innen működik az a mészáros mester, kinek üzletében csodás illatot árasztó kolbászok, abált szalonnák és húsos tepertők kínlatják magukat, s a hasas üvegekben ecetes paprikák és uborkák préselődtek egymáshoz, a hordókban pedig káposzta érlelődött. Szerette nézni, amint a mester kétágú facsípítőjével benyúlt a hordóba, és kiemelt egy adag káposztát, amelyet Vecsésről hozatott minden esztendőben.

Ám a bajszos mester helyén most barátságatlan ifjú álldo-gált, kezében hosszú pengéjű késsel. Nem érdeklődött álma felől, nem kérdezte, egészségesek-e odahaza. Rögtön a lényegre tért. „Mit akar?” – kérdezte zordonan, s a késsel hadonászott.

Az író szeretett ilyen helyeken alaposan körülnézni, de szomorúan kellett tapasztalnia, hogy a látvány igen szegényes. A rozsdás vasszegek üresen ásóztak, a pulton aszott szalonnák és könnyező felvágottak sorakoztak.

– Tepertője van?

Az árus – nem illett rá más jellemzés – kedvetlenül bökött egy mocskos sárga edényre, amelyben hullaszínű, zsíros, rejtelmes húsremük nyomódtak egymáshoz.

– Ez mi? – kérdezte riadtan az író.

– Töpörtyű! Hát nem ezt kért? Mennyit akar?

– Tíz deka elég lesz.

Az árus rácsapott a mérlegre egy kupacot.

– Hozzá valami?

– Uborkát, kettőt.

Kezével kotorászott egy tekintélyes üvegben, kihalászott két uborkát és a töpörtyűk mellé hajította.

– Számlát kér? – Olyan csúnyán nézett, hogy az író hátán végigfutott a hideg.

Nem, rázta a fejét, nem kér számlát.

– Akkor jó étvágyat! – azzal a fiatalember mosolyt erőltetve az arcára eltűnt a hátsó helyiségben, hol alighanem a hűtőszekrények sorakoztak.

A szörnyűséges reggeli nem csillapította éhségét, bár néhány percig telítettnek érezte magát a három zsíros falattól. Az uborkába épp csak beleharapott, kellemes, kicsit ecetes ízt várt, de csak a bőségesen adagolt sót érezte.

Tűnődve lépdelt a járdán. A rossz után csak jobb következhet. Gőzfürdőbe menjen? Elvetette ennek esélyét. Drága a jegy, gyúrni sem tudnak úgy, mint hajdanán. A kávéházban nem lehet rendesen írni. A kedvelt lapja szerkesztőségébe felmenni nem időszerű, hiszen néhány hete a regénye folytatásaként üres lapokat hagyott ott.

Krúdy Gyula

Autó fékezett mellette. Lecsavart ablakán kihajolt valaki.
– Régen láttam, Gyula úr.

Megismerte a szót. Az egyik vidéki közlöny szerkesztője, kedves, talán túlságosan is kedves ember. De a lapját ügyesen csinálja, igaz, a vonal alatti tárcák, melyeket szívesen írt maga is, abból ugyancsak kivesztek. Ma már nincsenek tárcáírók. Helyettük bekeretezett politikai támadásokban vehet részt az író. Ezeket a durva szavakkal teletűzdelt irományokat publicisztikának nevezik. Amikor a minap az egyik újság szerkesztőségében járt, Alvinczy Eduárd újabb történetével, a rovatvezetőnek nevezett fiatalember fanyaloga adta vissza kéziratát, mondván, Alvinczy Eduárd senkit sem érdekel. „Ezzel nem lehet népszerűsíteni a lapot, Gyula bácsi! Írjon publicisztikát!”

Erre az emlékre dühödten emelte föl botját és belescapott a híg levegőbe. Publicisztikát! Még hogy publicisztikát! Hiszen ha elbeszélést kérnének... De azt senki sem kér. Nem kelendő árucikk.

- Elvihetem valahová?
- Hová indultál?
- Riportot írnék az ébredő Balatonról.

Így történt, hogy hősünk egy berényi pince elől tekintett le a napfényben úszó tóra. A kősztalon palack, mely újra meg újra telve érkezett, s az író kellemesen elterpeszkedve hallgatta a gazda panaszos szavait. Borkönyvről siránkozott, s hogy az micsoda, nem is értette pontosan. „Megszik két decit, és már is írhatom!” Krúdy mosolygott. Két deci? Hisz az csak a kezdet!

„Számlát kellene adnom minden üvegről!” – ismét töltött a kiürült poharakba. „Számlát!” – és számon kérő tekintetét a kéklő égre emelte.

Az író elkomorodott. Nem szerette ezt a szót. Nem is értette pontosan, miért kérdik tőle minduntalan, kér-e számlát, s ha nemmel válaszolt, a kérdező arca felderült, s az összeget lefelé kerekítette. – „Most még a vagyondó is! Amit összekapartam életemben, megadóztatják, mintha bűnös úton szereztem volna!”

Kellemesen melegített a nap. Az író el-elszunyókált. Félálomban hallgatta a panaszok áradatát, és a Balatont nézte. Arra gondolt, írnia kellene róla. De érdekelt még valakit, hogy a Balaton gyönyörű, mint az ékszer a szépasszony hattyúnyakán?...

- Indulhatunk? – a szerkesztő cihelődni kezdett.
  - Hiszen még van a pohárban! – marasztalta őket a gazda.
- Az írónak eszébe jutott, hogy délre ígerte hazaérkezését. Kihörpintette maradék borát, s búcsúzóul a tóra pillantott. „Gyönyörű – sóhajtott. – Miért ilyen elhagyott ilyenkor?” Erre azonban nem tudott válaszolni.

– Számlát adjak? – A gazda most olyan volt, mint egy élő kérdőjel.

– Ne, számla nem kell. – Az írónak elege volt a számlákból. – Hanem tudja, mit? Hozzon még egy üveget a fehérből. Jó lesz útközben.

Hóna alatt az üveggel óvatosan beült az autóba. Fejét le kellett horgasztania. Hatalmas ember volt.

CSIBA ZSOLT

Ménrót király, a nagy vadász és építőmester

*Hős fiai szép Enéh-nek:
Hunor s Magyar, két dalia,
Két egy testvér, Ménrót fia.*

Arany János: Rege a csodaszarvasról

A magyarság Ménrót hagyományáról vall többek között IV. Kun László király krónikása, Kézai Simon *Gesta Hungarorum*-ja valamint a *Zsámboki-kódex*, a *Thuróczy-krónika* és a *Tarihi Üngürüsz* is. Mondai minőségei közül, a „Nagy Vadász”, a felfelé irányuló nomád-szakraális (Ábel-Apollón) látásmód bölcsére utal, ahol a viszonyítási pont, az idő-tér kalitkán kívüli, őseredeti (primordiális) területe. Az „Építőmester” jelleg, a letelepedett-szakraális (Káin-Apollón) – a már jelentős mértékben az evlágiságban révedező, vízszintesből kiinduló, de még felfelé irányuló – szellemiség avatottját jelzi. Ezek együttes jelenléte pedig egyfajta többletre, reszakralizációs, gyógyító mondanivalóra hívják fel a figyelmet, a két látásmód törésvonala mentén (vö.: a szent hármasság elvvel). A hatalmas eurázsiai pusztai övezet hatókörének mintegy széléin letelepedett, városiasodó turáni ősnépek (vö.: a szkíta „kurgán inváziókkal”) – például indoírániai, sumérek, kánaániták, óegyiptomiak, han-kínaiak, etrusz-

kok, ionok (vö.: Huszka József: A magyar turáni ornamentika története) – a legkorábbi, magasrendű, pásztorokodó-kertészkedő, „békés-tejivó” turáni népek egyistenhitének, még nyilvánvalóan szakraális, de már egy fokozattal homályosabb változatát képviselték, hiszen szellemi (spirituális) értelemben a városállamok tulajdonképpen „a romlás virágai”. Úgy tűnik, hogy a pásztor Ábel, akinek az áldozati füstje felfelé száll és a letelepedett Káin, akinek az áldozati füstje vízszintesen terjeng, esetében is ez a szellemi tusakodás érhető tetten. Ebből kifolyólag aligha meglepő, hogy az olyan ősrégékben, mint a Gilgames vagy a Mahábhárata, még egyértelműen a nomád-szakraális látásmód magasabbrendűségének eszméje domborodik ki. A *Királyok könyvében*, a *Sahnáméban* azonban mindez már megfordul, hiszen Firdáúszí – a hős Rusztemet (Héraklész) is csatasorba állítva – a városias szakralitást jelképező „Irán”-t (*iráni=ariána=árja, (nemes)=letelepedett*), a nomád-szakraális „Turán” fölé emeli, jelezvén a szemszögek rangsorának változását a szívekben. A mozgásnak itt is tapasztalható, kozmikus lecsengés elve (entrópiája) az írásbeliség felértékelődésében szintén kifejeződni látszik (vö.: fogalmi ész kultusz veszélye), különösen annak fényében, hogy a turáni áldás valódi jelentése, a kompromisszummentes hazatérés a fogalom-fölötti, őseredeti (primordi-

ális) alapálláshoz. Mindebből következően Ménrót király (az amonita Fáraóhoz és Krisztushoz hasonlóan), mintegy az aranykori hagyomány őrzőjeként-közvetítőjeként, Világkirály jelképnek tekinthető, aminek megfelelően a turano-sumér halhatatlan Napisten-országának fejedelmeként is említik (vö.: az óegyiptomi Amon halhatatlan Napisten-kultuszával): „*Gilgames Meszkiaggaser, aki a sumer Napisten, Utu fiaként is ismert, lenne Kus. Fia, Enmerkár, kinek nevében a »kár« vadászt jelent, talán ő volt Nimrud, a nagy vadász? NI-BU KUS »Kus Párduc«-ot jelent, ami akkádul »Nimrud«.*” (vö.: A „párducos Árpád” nagyfejedelemmel) „*Érdemes megjegyezni, hogy az arabok, akik Chorezmben ismerkedtek meg a csillagászat tudományával, úgy tanították, hogy az Ikrék csillagképe az Orionba tartozik. Ezt a régi kaldeus bölcsek is így mondták, ami azért is fontos, mert mondavilágunk is így vallja. A fennmaradt írásos hagyomány egyöntetűen az Orion-Nimrud csillagképhez kapcsolja az Ikrék (Hunor és Magor) csillagait. Ez pedig azt hirdeti nekünk, hogy Csodaszarvas mondánk Nimrud két fiára vonatkozó része az égi rend szerint való. Ez pedig nem más, mint az Égi Rend szerinti, vagyis az Égből a Földre vetített hun-magyar őstörténet.*” (Bunyevác Zsuzsa: Nimród nyomában). Mindezek alapján korántsem tűnik feleslegesen merész álláspontnak az, hogy az északi (hiperboreusi) aranykori szakralitás – Indiából nézvést (vö.: René Guénon) – alighanem a Kínától a magyar Alföldig húzódó eurázsiai övezet, óvatos becslések alapján is 10 000 évnél jóval régebbi, turáni pástorkodó-kertészkedő világához köthető (vö.: A hindu tradíció szerint, egy teljes ciklus, Manvantara, 20 000 évet ölel fel), mely hatalmas napkeleti örökségnek mi – kulturálisan és etnikailag – teljesen nyilvánvalóan, az egyik egyenesági utódnépe vagyunk. Mint a mondás tartja: „*nem minden turáni magyar, de minden magyar turáni*” (vö.: a türkök (pl.: törökök) és az ugorok (pl.: finnek) is turáni népek). Mindezt például Frithjof Schuon is alátámasztani látszik, hiszen szerinte, a szintén turáni gyökerű amerikai indi-

án kultúra, egyenesen egy – a mainál – korábbi, magasabbrendű Yúga látásmódjának a kifejeződése (vö.: Seattle törzsfőnök üzenete; Frithjof Schuon: A szűz természet metafizikája). Ennél a pontnál megragadnánk az alkalmat, hogy itt is felhívjuk a figyelmet a későbbiekben taglalt Nyikolaj Trubeckoj *Dzsingisz kán hagyatéka* című hiánypótló könyvére, ahol a jeles szerző nem kevesebbet bizonyít, minthogy a krisztusi tanítás és a turáni ősvallás főáramának, az Ég illetve halhatatlan Nap kultuszának szellemisége között megfelelés van. Ezzel a felismeréssel, többek között, nem csak Theophülaktosz Szimokáttész, Kr.u. 600 körül élt bizánci történész („*A turkok (magyarok) szentnek tartják a tüzet, a levegőt és a vizet tisztelik, a földet himnuszokkal dicsérik, de csupán azt hívják és nevezik Istennek, aki a világmindenséget teremtette.*”) illetve Mereskovszkij („*Az, amit ma kereszténységnek neveznek – Ágoston csodálatos szavai szerint – mindig is volt, a világ kezdete óta, Krisztus test szerint való megjelenése előtt is.*”) osztozik, hanem mindezt Krisztus neves kitétele is alátámasztani látszik: „*Bizony, bizony mondom néktek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok. – Köveket ragadának azért, hogy reá hajigálják; Jézus pedig elrejtőzködék, és kiméne a templomból, átmenvén közöttük; és ilyen módon eltávozék.*” (Ján 8:53–59). A Megváltó ezen kiemelkedő tanítással tulajdonképpen nem csak felülírja a hagyományos turáni-sémítá ellentétet, hanem egyértelműen az Ábrahám előtti szakralitáshoz való hazatérésre buzdít és ugyanezt a reszakralizációs szellemiséget képviseli Mózes vonatkozásában is: „*Bizony, bizony, mondom néktek, nem Mózes adta nektek a mennyei kenyeret, hanem az én Atyám adja nektek az igazi mennyei kenyeret.*” (Ján. 6.32.) (...) „*Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett.*” (Ján. 1.17). Innen nézvést, már kevésbé tűnik meglepőnek, hogy a *Talmud*, több helyütt említi Krisztust, élcelődve „*Nimród fiának*” illetve olyan napkeleti hatások alatt álló mágusnak, aki „*varázsló tudományt hozott magával Egyiptomból, testére vésve (tetoválva)*” (Mereskovszkij: Az ismeretlen Jézus) De az Ó- és az Újszövetség bizonyos vonatkozásainak istenképe közötti ellentmondásra utal László András is, aki egy Buji Ferencsel folytatott beszélgetés kapcsán a következőket pendíti meg: „*Mindenesetre a materializmusnak semmiképpen nem szükséges deklarált materializmusnak lennie. A lényeg a földi létformában való érvényesülés kizárólagosságának igénye. S ebbe a kategóriába akár a mély vallásosság is belefér, mint ahogy az a zsidóság esetében is látható: egy zsidó akkor is, úgy is mélyen vallásos lehet, ha nem hisz Istenben, ugyanis a zsidó vallás középpontjában nem Isten, hanem a »választott nép« áll. Sőt egyszer egy zsidó ismerősöm kijelentette nekem, hogy a zsidó akkor is lehet választott nép, hogyha nincs Isten.*” (In.: Sursum vivere).

Egyistenhit, többistenhit

Az egyistenhit (monoteizmus), ha esetleg több isten formáját ölti, akkor azok az egy főistennek a megnyilvánulási formái, arcai (vö.: az óegyiptomi Amon, az ógörög vagy a hindu állítólagos politeizmus). Tulajdonképpen olyat, hogy „többistenhit”, még a legesetlegesebb törzsi felfogás sem ismer. Valójában, a bűnbeesés óta, kivétel nélkül minden kultúrában, alapvetően kétféle felfogás ezerarcú formái birkóznak egymással, váltakozó erővel: Egyfelől a szakrális szemlélet, ami szerint az evilági, Istenen belül van, ami azt is jelenti, hogy a tünemény-világba történő túlzott belefeledkezés ellehetetlenítheti a hazatérés, a reszakralizáció esélyét. Ezzel ellentétben áll, a modernista felfogás, mely addig csúri-csavarja, amíg végül el nem merül valami evilági istenítésében (energia, élet, ember, tudomány, természet, ész, kozmikus tudat, győzelem, stb.). Napnyugaton, a „jóság” nevében, a szakrális jelképek betiltása révén kötelezővé tenni szándékozott, „semleges” világiasság-központúság

Szíriai szkíta-párthus pap, csodaszarvas fejjel (Krisztus korából)

(szekularizmus) is hit-vallás, a tünemény-világot istenítő modernista felfogásnak egy változata. Nem beszélve a felemelő és a lehúzó(káosz)-erő, manapság divatos „megbékéléséről”, melynek hirdetése nyilvánvalóan az utóbbi „győzelmét” szolgálja, hiszen csak az igazság teremthet megalapozott békét.

Ménrót és az áldomás kupa

Üdv Néked Sólyom...
 Üdv Néked Um-Napisti...
 Üdv Néked, az Örökkévaló
 Nap-Istennek földi arca...
 Üdv Néked, a mulandó Nap
 lenyugvásakor felkelő
 Örökkévaló Nap-Isten...

A főbb hagyományok Ménrótot általában a sötét kor elejére, Kr.e. 3000 tájára helyezik. Őt tartják az első Világkirálynak, hozzá kötik a legkorábbi reszakralizáló városi templom megépítését (Bábel-tornya), amit eredetileg „Étemenanki”-nak, az Ég és Föld házának hívtak, utalván a két minőség közötti közvetítő jellegre (vö.: a Szent Korona is Világkirály jelkép): „A babiloni torony és az egyiptomi piramis értelme ugyanaz. A babiloni torony értelme: rikisz saamé és irsziti, »az ég és a föld egyesülése«. Az egyiptomi piramisé is az: »ég és föld egyesülnek«. A piramis létra Ozirisz számára, aki rajta az égbe megy.” (Pepi fáraó felirata). Jákob álomképeiben: „Ímé egy lajtorja áll vala a földön, amelynek magassága az eget éri vala, és ímé az Istennek angyalai felmennek és alájönnek vala azon.” (Teremtés könyve 28, 12) (D. Sz. Mereskovszkij: Kelet titkai). Amiből nyilvánvalóan adódik, hogy a zikkurat-piramis jelkép-rendszer összefügg a Grál-szimbolikával, az ősi áldomás-kupa turáni-nomád szokásrendszerével (vö.: a turano-ind Karna víziója a kuruksétrai csata előtt illetve, a „kupa” kettős jelentésű szó: fejtető (legfelsőbb csakra) és kehely): „V. Gardner Nimród ősapánkat tartja az első Grál-királynak. (...) Az egyiptomi Sárkány-udvar erős alapot biztosított a Thot tanításaival kapcsolatos papi tevékenység számára, melyek Nimród unokája, a II. dinasztiabeli Nebré király korától terjedt el. (...) A Nimróddal kapcsolatos legfontosabb forrás a Targum, az ókori arámi szövegek gyűjteménye az I. századból. (...) (Jézus anyanyelve is az arámi volt.) A Targumban olvashatjuk, hogy Nimród egy egyiptomi fáraó apja (...) Hám és Nimród mezopotámiai vérvonala tehát Egyiptomban folytatta történelmi útját, Sém és családja pedig a Biblia fő patriarchális vonalán haladt tovább Noétól. (...) Az is ismert, hogy a sumer kultúra kb. Kr. e. 4000 körül már régóta virágzott, az első sémitáknak pedig nincs bizonyítható nyoma Kr.e. 3200 előtt. A Grál-érvonal nem indulhatott tehát Dávidtól, hiszen ha csak a vízözön időpontját fogadjuk el hitelesnek, a vérvonal már akkor legalább nyolcszáz éve létezett, mielőtt az első sémiták Mezopotámiába érkeztek.” (Bunyevác Zsuzsa: Nimród nyomában).

Ménrót és Ábrahám

„Hammurapi királynak, Ábrahám kortársának, az emberiség legelső törvényhozójának idejében (...) mindenütt ugyanaz az anya a gyermekkel. Így volt a világ kezdetén. S a világ végén nagy jel jelenik meg az égen: »Egy asszony a napba öltözve, lábai alatt a holddal és fején tizenkét csillagból áll koronával, és teherben volt, és egy fiúcskát szült.«” (Jelenések könyve 12, 1–13). „Hasonló módon ábrázolták Istár-Mamit a babiloni pecséthengerek: mezítelen, a napba van öltözve, holdsarlóval, csillagokkal.” (Dimitrij Sz. Mereskovszkij illetve vö. a csíksomlyói Szűz Máriával, a Napba öltözött Boldogasszonnyal, Babba Máriával).

Az Ószövetség „Bábel tornyát” kedvezőtlen színben feltüntetett elbeszélőmódja viszont jelzi, hogy komoly feszültségek lehettek a városalkotó turano-sumerek és a környék sémita, főként akkád törzsei között, mely küzdelem végül az utóbbiak uralmához vezetett, hiszen Kr.e. 2350-ben I. Sarrukin, a (sémita-sumér) akkád birodalom megalapítója, legyőzi Lugalzageszi (turano-sumer) királyt. A főbb hagyományok Ábrahám (Ibrahim) legendás alakját – a turáni és sémita vegyes lakosságú – sumér Ur városába helyezik, aki, mint a judaizmus és muszlim vallás eredet-mítoszának kulcsalakja természetesen még sem mohamedán, sem zsidó nem lehetett, mert akkoriban még nem léteztek sem muszlimok, sem zsidók (Hammurapi, Kr.e. 1792 – Kr.e. 1750 között uralkodott). A leginkább amorita sémitának tartott Ábrahámot (Ibrahimot), Terah fiaként említik, aki állítólag a „Nimród vallás” kegyszer árusa lett volna, mely feltevés tulajdonképpen három okból is figyelemre-méltónak tűnik. Ezek szerint egyrészt, a sémita-sumer uralom lényegileg átvehette a turano-sumér egyistenhitet. Ezt többek között a *Gilgames* eposz megbecsülése, az újbabiloni sémitakáld Marduk papság rendíthetetlen szakralitása, a szent hármasság ismeretét rejtő turano-sumér paradicsom rege – egy létfa, két gyümölcs (tudás és halhatatlanság) – évezredek átívelő, viszonylag ép fennmaradása is igazolni látszik (vö.: Krisztus korabeli turano-pártus Ménrót ábrázoláson látható fejké: alul a Csodaszarvas agancs két szára, melyből a Hold, abból pedig a Nap emelkedik ki, jelezvén az égi lajtorját). Másrészt a fent megidézett monda szerint, „Ábrahám lázadása” jelképesen felvetheti az eredeti szemlélet, az „Apa” látásmódjával történő szembefordulás lehetőségét is. Ezzel kapcsolatban segíthet bennünket az eligazodásban az a figyelemreméltó tény, hogy a sémita akkádok térnyerésével, a korábbi lelassult, meditatív, „merv”, elvont szakrális turano-sumér ábrázolási formához képest, a művészeti kifejezés élettelitettebbé (naturalisztikusabbá), dinamikusabbá válik. Ez többek között azért érdekes, mert a későbbi, óegyiptomi Ehnaton fáraó modernista szemléleti újítása kapcsán is hasonló, bár forradalmibb-sűrítettebb lezajlású kísérőjelenségek figyelhetők meg a művészi ábrázolás terén. Mindez arra utal, hogy Ábrahám mondai lázadása nem csupán a turáni és a sémi népek küzdelmeinek a lenyomatát őrizheti, hanem valószínűleg mindkét népcsoporton belül is komoly törést okozó, máig ható szemléleti tusakodás lehetőségét is felveti. Harmadrészt azért is tűnik kitüntetett jelentőségűnek mindez, mert a letelepedett-szakrális (káini-apollói, másképp: káini-hóruszi) istenközpontúság szemlélete ellenében fellépő ókori reneszánsz életközpontúság nyomulása, egyfajta letelepedett-modernista (káini-hélioszi, másképp: káini-széthi), tehát vízszintes és lefelé – az ég helyett a föld felé – irányuló látásmód izmosodását jelzi, ami egyfajta drámai elvilágiasodás térhódítása felé mutat: „Feltehetjük a kérdést, hogyan, mikor és mitől lett a kígyó-sárkány végképp démonikus, negatív figura? Az a szárnyas kígyó, amely az egyiptomi Királyok völgyének egyik sírfestményén az élet teremtésének központi jelképe, amely a sötétségből kihasítja a világosságot, és a végtelenség jelén (kulcsán) átbújva megteremti az anyagi létezést, majd két szárnyával védelmezi az új minőségű végtelenséget. (...) Ennek az erőnek a negatív értelmezése, sőt demonizálása világképfordulás nyomait őrzi. (...) A sémita népek és – főleg az Ószövetség hatására – az európai népek elfogadták a gonosz kígyó képet. Várkonyi Nándor mutatott rá szépen, hogy ez nem volt véletlen, ugyanis valójában ezek a népek teremtették meg az én kultuszt, s változtatták a történelmet az individuuum történelmévé. (...) Vélhetőleg erről a világképváltásról szól a Nagy Pán halott jól ismert, rejtélyes képlete is.” (Zelnik József: A kehely).

A leírások és bizonyos régészeti feltárások alapján feltételezhető, hogy nagyjából a mai Izrael területén, Kr.e. 1150 körül, a rejtélyes eredetű, sokak szerint a Kr.e. 1350 táján ural-

codó Ehnaton fáraó Aton vallásának száműzött híveiből és az őket, valószínűleg a hasonló látásmód okán befogadó, Jehova-kultuszú, sivatagi nomád sémita törzsek szövetségéből álló, yahud csapatok – akiket a mintegy félévezreddel későbbi babiloni források neveztek el hébereknek („a fáraó hívei”; vö.: Minden másképp volt? HVG. 2000/41. szám) – legyőzték, a minden ellenkező híresztelés ellenére magaskultúrájú városállamokban élő, a kaukázusi eredetű turano-sumérekhez hasonló nyelven beszélő, ék(rovás)írászerű betűket használó kánaánitákat, Türosz, Szidon, Búblosz, Dóra, Kis, Arad alapítóit, akiknek vezérét ráadásul „Bela”-nak hívták (vö.: Móz. 5, a törvény summája 9:1–4.; Talmud, Baba Kamma 37b). Fővárosukról, a Szent Súlyom városáról, Kr.e. 450 körül – tehát még jóval később is – azt írja Hérodotosz, hogy „Jeruzalamosz (Jeruzsálem), aminek a másik neve Skytopolisz, mert ez a szkíták városa” (vö.: a filiszteus, eredetileg, valószínűleg Kréta felől származó, a „tengeri népek”-hez kapcsolódó népcsoport volt, a turano-kusita ionokhoz, etruszkokhoz hasonló).

Az Újbabilóni Birodalom, a bibliai Nabukodonozor vezetésével, Kr.e. 601-től kezdődően össze-összecsapott az egyiptomi fáraó seregével. A hadmozdulatokra bizonyára hatással lehetett a turáni ihletettséggű, óegyiptomi Amon és az Aton kultusz közötti ősi szemléleti feszültség is (vö.: Judhistira valamint Durjódhana küzdelmével, Kr.e. 3000-ból), mely alapállásbéli ellentét mélységét és súlyát mutatja, hogy 600 évvel később a Krisztus hitűek tulajdonképpen visszatértek az Amen (Amon; Amin) fohászkodáshoz (vö.: A yahudok az „Adonáj” kifejezést használták, ahol az „aj” birtokos személynév, az „Adon” pedig azonos az „Aton” szóval, mindössze a kiejtés zöngés” (Cezar Lacrone: Ehnaton-Mózes), illetve a Dóra városában talált kultikus Széth maszkkal). A hadakozás során, Kr.e. 586-ban, az újbabilóni csapatok hároméves ostrom után elfoglalták Jeruzsálemet és a városban élő yahudokat Babilonba telepítették át (vö.: babilóni fogság), azonban a fentiek alapján felmerülhet, hogy valójában esetleg menekülésről-menekítésről is szó lehetett. Ezt a felvetést látszik alátámasztani, hogy alig pár évtized múltán, a yahudok (immáron héberek) illetve a hozzájuk csatlakozott, hasonló látásmódbéli alapokon álló, helyi hívekből formálódott vallási csoportok, összességében, mint zsidóság – többek között a kamatszédés révén (vö.: Móz. 5, a törvény summája 23:20) – fontos pozíciókat szerzett a pénzügyek, a kereskedelem, a gyógyászat, az oktatás, a politika és a kultúra területén, mely már komoly szerepet játszhatott abban, hogy az Újbabilóni Birodalom erőforrásait jelentős mértékben a város ékítésére is felhasználta. Gyakorlatilag felújították az egész települést – beleértve a fő zikkurat-piramist –, a függőketeket az ókori világ hét csodája között emlegették. A jelentősnek tekinthető irodalmi élet nyelve az ősi, patinás sémita-akkád volt és a még korábbi „latin”-nak számító turano-sumér nyelvből fennmaradt ékírással írtak. A palotafalakat hatalmas, dinamikus, erőteljű duzzadó ábrázolás-technikájú domborművek ékesítették. Azonban a látványos anyagi fejlődést erkölcsi esetlegességek illetve vallási viszályok árnyékolták be (vö.: az 1867–1914 közötti tömeges, Galíciából történő migráció hatásaival, a rothschildi-ferencjózsefi Magyarország erényeivel és visszásságaival; Raffay Ernő: Harcoló szabadkőművesség. Küzdelem a katolikus egyház ellen). Az időhöz és térhez való viszony szemléleti különbségeiből fakadó tusakodást jelzi az is, hogy a sémita-káld Nabúnaid-ban, az utolsó újbabilóni uralkodóban, nemcsak az első régészt, múzeum valamint egyetem alapítót valószínűsíthetjük, hanem az Ő támogatásával indul el az a kezdeményezés is, amely a modernista „Szín kultusz” bevezetése révén, a király világi hatalmát, a templomok szellemi (spirituális) uralma fölé szerette volna emelni (vö.: Ehnaton fáraó forradalma; az avignoni pápák kora; illetve René Guénon: Szellemi Tekintély és Időbeli Hatalom). Minden bizonnyal ez a törekvés is hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül II. Kúrosz perzsa király csapatai

a lakosság és a szintén sémita-káld, de szakrális látásmódú Marduk papok támogatásával övezve vonultak be Kr.e. 539-ben a városba. Ezt követően a győztes II. Kúrosz – nem törődve a gyengülő Egyiptom és a kánaániták berzenkedésével – felkarolta azt a törekvést, hogy a zsidóság egy része visszatérjen Jeruzsálembe, sőt külön rendelkezett arról is, hogy a hazatérőket Perzsiában maradó társaik anyagilag támogathassák, többek között, hogy újra felépíthessék Jahve templomát, azonban az önkormányzatiságot kifejező fal építését nem pártolta. A folyamat végül oda vezetett, hogy később fia, Kam-büszész magát Egyiptomot is meghódította. Ezt követően Gaumata alatt viszont ismét kiéleződött a feszültség, olyannyira, hogy a perzsák kifejezetten megtiltották a jeruzsálemi fal építését. Azonban a hatalomhoz való viszonyban Xerxész alatt, egy idő után megint fordult a kocka (vö.: Purim) és a lázas kor folyamányaként, Kr.e. 475-ben Ezsdrás, majd rá 22 évre – a trónt utódló Artaxerszész mellett pohárnoki, tehát magasrangú, bizalmas-tanácsadói tisztet ellátó – Nehemiás pedig, már mint kinevezett helytartó tért Jeruzsálembe. Mindezzel új lendületet kapott az ominózus fal építése, valamint az egyiptomi Amon hitű libanoni uralkodó, Tóbiás által támogatott kánaánitákkal, samaritánusokkal, filiszteusokkal folytatott, kicsit lankadó küzdelmek is friss erőre kaptak. A folyamat csúcspontja – nyilván a felgyorsult események hatására is – a Tórának (Mózes öt könyve) Ezsdrás és Nehemiás általi összegzése valamint a „zsidó nép” számára mintegy hivatalos alapművé tétele, melynek létrejöttét azonban nyilvánvalóan komoly, évszázados-tevéleges intellektuális összmunkának kellett megalapoznia. Mindebből következni látszik, hogy a kikristályosodott judaista vallási szemlélet, mint olyan – az ehnatonai ihletettséggű mózesi, a nomád Jehova-kultusz és az ábrahámhi hagyomány egy változatának látásmódbéli előzményeiből kialakítva – először igazából Babilonban jelentkezhetett komoly átütő erővel (vö.: Miklósvölgyi János: Emészto tűz van előtte, s körülötte erős forgószél, avagy Gondolatok az ószövetségi istenképről), mint Klaus Matefi írja: „I.e. 445-re készültek el Ezsdrásék a Tóra megírásával, amit még annak az évek az őszén nyilvánosságra is hoztak és alkotmányként fogadtatták el a népükkel.(...) Nemcsak a »teremtő Isten« fogalma, kozmikus titka származik az ősi Mezopotámiából, a mai Irak területéről, de az Ószövetség által átvett teremtés története, a Noé-féle legenda (ahol a sumer Gilgames eposzban szereplő Um-napisti szerepét veszi át Noé) és természetesen a kabbalisztikus titkos ismeretek is. A héber naptár is a babilóni naptár alapján készült el.” Mindezt alátámasztani látszik, hogy a zsidósággal, mint a vallásukkal egészen különleges viszonyban lévő – nagyobb részt sémita, kisebb részt turáni – hívőkkel kapcsolatos régészeti és írásbeli emlékek is valójában ezekben az évszázadokban kezdenek nagymértékben feldúsulni a szűkebb-tágabb térségben. Érdekességképpen, a folyamat dinamikáját érzékeltetendő jegyezzük meg, hogy az akkori Perzsa Birodalom lakosságának állítólag hozzávetőlegesen 20%-a tekintetbe magát zsidónak.

FOLYTATJUK...

KELEMEN LAJOS

A mi időnk: Camus ideje

Erősen reméljük, mivel jólesik remélni, hogy Albert Camus minálunk eleve érzelmi axióma. *A magyarok vére* Kelet és Nyugat viszonyában cselekvő gondolat, sőt fizikai hatás és viselkedés. Kellően egyértelmű és részvevő ahhoz, hogy *energizmus* legyen.

Jó volna megkérdezni a jövő századvég majdani esztétikusát (ha személye nem csupán mai fikció): ó, testvér, nálatok Camus-t felérni kunszt vagy természetes tartás? (Merthogy – s ez pótlólagos üzenet, odatúlra a jövőnek –: a végleg fiatal mester csaknem hatvan lepergett évre rugó utóéletében nem kevesen vívtak az életmű legalább részbeni kétségbevonásáért. Hogy sikertelenül, az izomérzet, más szóval szívügy.)

Végre is: aki jól akarja olvasni őt, nem tanokon és érdekek prédikátumain fog eljutni hozzá – és hogy mért őhöz inkább, mint bárki máshoz? Camus különleges alkat, tényleg az; irgalmas angyalszíve ugyanis szerelmes szív, és gyakran kőkemény, lázadása pedig épp annyira kérlelhetetlen, mint amennyire karitatív. A nagy írók feszültségekeltőek, és a múltó kiújítja őket. Albert Camus írói apoteózisának minősége nemcsak a világ faggatása a szabadság életéről, hanem az egyre ferdülő világot a végső töréstől visszaelőző morál is.

Nincs egyetlen munkája, amely ne zengéstelen, de annál megragadóbb képies líra volna, egyszerűsége, élesre metszett próza. (Az ráadás, pompás kuriózum, hogy elmerészkedett a verses költészet tartományába is, ott viszont mégis zeng, s persze a tengerről, amely felé egész élete gravitált, s amelyről valószínűleg ő írta le a legtömörebb, legsokrétűbb prózamondatot: *Nőül veszem a tengert.*)

A spanyol ősoktól származó Camus is a gyermekkorában leli a szent forrást. Noha családja „*még a betűket sem ismerte, a pusztá hallgatásával, tartózkodásával, természetes és egyszerű büszkeségével olyan leckét adott nekem, mint azóta senki*” – szól a vallomás a francia moralista esszé, a Pascal-félék örökösétől. Albert Camus a világról észszerű, tagolatlan képet akar. Latin lélek, a szavak, a gondolatok embere, a szinte önkéntelen logikáé; eszerint logikus, hogy az erkölcsi életelv értelme és igaza az életszeretben rejlik. „*Semmi sem mutatott benne holmi műkedvelő, szkeptikus vagy cinikus természetet*” – írja róla barátja és intellektuális életrajzának szerzője, Roger Grenier.

Hogy mennyire elhatározottan, mondhatni drámaian érik meg arra az őserőre, amelyet majd *déli gondolkodásnak* nevez, nemcsak nagyszabású terveiből, sokat forgatott műveiből, de kevésbé ismert munkáiból is kitűnik.

Camus 1946 márciusában az Oregon nevű gőzösnön New Yorkba utazik. Ismeri a rajongást (hány és hány szerelme mesélhetne erről); tudja, mi a tartózkodás; e végleteket a Keletiparton is átéli. A *Formes et Couleurs* magazin közli 1947-ben Camus *New York-i esők* című cikkét, amely félreérthetetlen magyarázatát adja, miféle döbbenet zárta el a latin utas első Amerika-élményét az irodalmi hasznosítástól. „*A szürkén ködlő levegőben a kifehéredett felhőkarcolók úgy sorakoznak egymás mellett, mint valami gigantikus sírok a holtak városában, de mintha kicsit inognának a lábukon. A magány órái ezek. Nyolcmillió ember, vas- és cementszag, az építészek orgiája, és közben a legembertelenebb magányosság.*”

Mennyire nem véletlen, hogy a három évvel későbbi, brazil körútján gyűjtött anyag *A száműzetés és az ország* (eredet-

tiben: *Szabad vizeken számkivetve*) talán legmegkapóbb novellájában, *Az eleven kőben* majd makulátlan művészi formát nyer. Apró érdekesség, mert különben a komolynál is komolyabb Camus természetétől fogva érdekes személyiség, milyen gyerekes büszkeséggel üzeni az Egyesült Államokból francia barátainak, hogy ő itt a kis Bogart. (A híres színész fizimiskájára, kettejük hasonlóságára – főképp szorosán viselt világos esőkabátjában – rá is játszik.)

Értjük, persze: magasfeszültségű belső érdekesség hordozója Albert Camus, semmi szüksége a külsődleges látványosságra. Egész élete a dicsőség és a küzdelem kereszteszűzében zajlik.

„*Szinte mindig – azt hiszem, hazugság nélkül mondhatom – mindenkiért lázadtam, azért, hogy mindenkinek az élete fölemelkedjék a fénybe*” – írja a mesterének, Jean Grenier-nek ajánlott *Szine és visszája* előszavában. Mi ne tudnánk szókimondó lázadásáról? A nyugati írók között 1956-ban nem volt nálánál őszintébben bátor senki. „*Létezik egy igazi Európa, mely abban egységes, hogy az igazság és a szabadság nevében ellenszegül a zsarnokságnak. A magyar szabadságharcosok ezrei ma ezért az Európáért halnak meg.*” (A magyarok vére)

Camus a gondolat kifelé ható energiáját illetően is teljesen tudatos. Némelyek makacsul filozófusként említik, mindhiába, hogy az író többször is aláhúzza: nem filozófus ő, még a minden bizonnyal legismertebb és nem egy pontján a bölcsélet formáit öltő *Sziszüphosz mítoszában* sem. A kétségkívül egyedülálló mű egy magatartás, az abszurd életérzés metsző képe, nem filozófia, hanem lírai nagyszéjjé az abszurdáról, mely (Camus szavaival) „*nem más, mint az emberi jajszó és a világ őrijítő csendjének szembeállítás.*”

Készen van már a *Közöny*, időben még kilenc év (például a *Caligula*, *A pestis* születési időszaka), és 1951-ben világra jön *A lázadó ember*. A korán kicsiszolt, metaforikus nyelvezet, amely olyannyira jellemzi a szerzőt, ragyog, pontos, maró, keserű és

Albert Camus

biztató. Camus-nél a műfaji keret ugyan változhat, de néhány, szabályt erősítő kivételtől eltekintve, elbeszélés, regény, színpadi mű: belső formájában változatlan és ugyanaz – esszé. Ritka-e, hogy Camus még legélettelibb figurái is voltaképp eszszében beszélnek. *A lázadó ember* ismeretgazdag (pedig épp ezt kérték rajta számon leggyakrabban), kíméletlen színvallás a történelemtől, a prométheuszi ember sorsáról, szenvedéseiről és távlatairól. A tisztánlátó latin lelkület ambiciózus gondolati pere egy egész kontinenssel. Az újabb nagyesszé megjelenése után még kilenc éve van Camus-nek, kilenc termékeny esztendő (például hátra van még *A nyár*; *A bukás*, és hátra van a Nobel-díj, Kipling után Camus a legfiatalabb Nobel-díjas). De lehetséges, hogy valakik szemében *A lázadó ember* túlságosan is lázadó, s túlzottan érdeksértő? Végzetes és talányos autóbalesetét itthon néhány forrás bántóan pontatlanul írja le; tudniillik, hogy Camus a Nobel-díjjal járó összegben vásárolt volna egy sportkocsit, és örült száguldozás közben fának ütözött. Mindebből semmi egyéb, csupán a sportkocsi igaz; egy

Facel Vega FV3-as sportkocsiban utazott, amelyet barátja, Michel Gallimard vezetett, vidékről Párizsba tartottak; Sens közelében történt a baleset. A sejtelmekkel nincs mit kezdeni. Elég, hogy a tengerhez, a földhöz oly hű Camus egyik-másik előérzete sziklaszilárd bizonyosságot nyert.

A lázadó emberben egy helyütt így ír: „Európa titka az, hogy nem szereti már az életet. Világtalanjai azt gondolták gyermeket, hogy aki akár egyetlen napig is szereti az életet, az elnyomás évszázadait szentesíti. Ezért akarták letörölni az örömet a világ képéről, ezért száműzték messzire. A határok miatti türelmetlenség, lényük kettősségének elvetése, az emberi mivoltuk fölött érzett kétségbeesés végül embertelen mértéktelenségbe sodorta őket. Az élet méltó nagyságát tagadva saját kiválóságukra kötötték fogadást. Önmagukat emelték istenné, jobb híján, és elkezdődött nyomorúságuk: kivájt szemű istenek.”

Rekviem, esszébe foglalt ballada Európáért? Egy entitásért? – amelyben a mi időnk: Camus ideje. Ha lázad, haragszik, né tán harangozik is e sorokban Camus, abban tökéletesen biztos lehet Európa, hogy érte szól a harang.

Béri Géza

A jeruzsálemi hóhérsegéd

A Foglalkozási ártalmak című ciklusból

Hát persze, engem csak becsmérelnék, lenéznek, meg a társaimat is, pedig igazában mi végezzük a munkát. A főnök, hiába, hogy ő a mester, csak csípőre tett kézzel nézi, amit csinálunk, meg akadékoskodik. Pedig nem tudna egy szöveget se beverni úgy, ahogy én. Nem is csinálta már vagy tíz éve, mindig csak intézkedik. No meg felveszi a pénzt.

Hogy ez nem szakma, amit én csinállok? Tessék, próbálja valaki úgy beverni azt a szöveget két-három ütéssel, hogy ne érje a csontot, simán menjen be, mégis húzzon, jó feszesre. Gyakorlat kell ahhoz, még hozzá sok gyakorlat. Aztán nem magyarázta meg ám senki, én is magamtól jöttem rá, tapasztalatból, hogy kézzel kell átszúrni, aztán amikor a hegye eléri a fát, kifelé tolni, ferdén tartani, akkor neki a kalapáccsal. A láb, az még nehezebb. Nem lehet csak úgy ráfektetni a talpát, mert akkor a térd begörcsöl, és amikor fölállítják, megrogy az egész, nincs semmi tartása. Meg aztán erő is kell ám ehhez, a kezeket könnyebb lefogni, de a lábnál mindegyik rugdalózik. Én úgy szoktam, hogy egyenesre húzom a térdét, ráülök, és hátrafeszítem a bokáját, úgy adom neki a szöveget. Nem baj, ha a talp nem ér hozzá a fához, inkább hosszabb szöveget használok, így is megtartja, és nem is lóg, mintha csak rálökték volna. Arról meg ne is beszéljünk, hogy a lábfejben mennyi iprő-apró csont van, azok között megtalálni a szög hegyével az utat, szakértelem kell ahhoz. A régiek azt mondják, hogy a mester, amikor még ő is dolgozott, mindig úgy szögelte a lábat, hogy resecgett-ropogott az egész. Az pedig nem jó, mert olyankor összerándul a térd, nem lesz feszes a test.

A minap, amikor azt a szakállas hosszúhajút szögelttem, akinek a köpenyét a mester akarta hazavinni – röhögtem, elvetkét tőle a katonák –, szóval azt is olyan jól sikerült felvernem, hogy szinte meg se moccant, amikor fölállították. Nem tudom, hányan tudnák így utánam csinálni.

Mondhatnak akármit, értem én a szakmát – még a százados úr is elismerően bólintott, mert amikor husángokkal akarták megapritani, belebökött lándzsájával, vér meg víz folyt belőle. Addigra kikészült.

✂

Kirják Miklós illusztrációja
(a Stádium Kiadó új Béri Géza kötetéből)

„...szómélyi hazát hozott...”

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Rónay László – Tamás Menyhért

Tamás Menyhértnak, jelenkorunk különös sorsú és képességű írójának, költőjének, dráma- és esszéírójának életművét Rónay László az irodalomtudós felkészültségével, monografikus igénnyel elemzi. Rónay számára evidens az értékkereső és értékelő szemlélet. Könyvében sok fontos és izgalmas felismeréshez jutunk, ha könyvét a következő szempontok szerint értékeljük: milyen az író viszonya a tradícióhoz, milyen az emberfogalma, elismeri-e az eredendő bűnt és annak következményeit, mi a célja, közelebb akarja-e vinni az olvasót a szép, a jó, az igaz és a szent tiszteléséhez: Isten és ember szeretetéhez?

A szerző archimédeszi pontként jelöli meg a lényegét: a „Sorsa alakulására és irodalmi tevékenységére visszatekintő író eddigi életművének szinte minden jellemzőjét összesűrítette ebben a kilenc sorban, amelyből még kifejezőmódjára és nyelvezetére is következtethetünk: *Létösszegező vallomása: »Újból és újból a sóhaj: szegény, csángált gyermek, hallga csak: temetett nyelven énekel, s milyen szépen sajnó. Már-már becéz a foghegyes beszéd, utánaad kérdez. Se hisz IDEGENT nyirkol a keze, s üres, csupán szómélyi hazát hozott, nyomban csángáltatná vissza – ezer esztendeig találtál utat, menedékes bokrot, találj most is, vigyen, sodorjon az ár, rongyoljon a szél, a tél, a nyár, rongyoljon gerincig, míg csigolyát nem csillagzik a hátad!«*” (HELYtelen 8)

Rónaynak távlatos víziója van Tamás Menyhért művészetéről. Vállalt feladatát kortárs alkotóként, szolgálattelvő miszsióként értelmezi. Tudatosan és sikeresen törekszik a kitűzött célok egységének megvalósítására. Világszemléletére, emberfogalmára jellemző felismerés: sorsos íróként: egyedül ő felelős azért, hogy önmagát megtalálja és a saját életét élje. Mélyen átértett írói felelősségtudata rokonítható Tamási Áronéval: „Az örökös dolgában az írónak jut a legnehezebb feladat, mert őt egyedül a hűség kötelezi.” Eszébe sem jutott a felelősséget másra hárítani, mert akkor sosem találta volna meg saját létének értelmét.

Tamás Menyhért tragikumából is fakadó, sorsdiktálta szóhumora, etimológias, asszociációs módszere mutatja, hogy a felismert igazság kimondását többre becsüli a homályos szólamoknál. Emlékezetes rárimeltetése: „Versailles – vert száj”. Szemlélete mélységesen rokon a nemzethalál félelmével küzdő Költsey szellemiségével, a sorslátó Ady igazával, aki azt vallotta: „Mindaz, ami ezer éven át történt velünk, s amit szerelnénk a sorsharag számlájára írni, a mi tökéletlenségünk.”

Tamás Menyhért verseinek, regényeinek, esszéinek, drámáinak gyönyörű nyelvezete, nemes mondanivalója fölemelő élmény az olvasók számára.

Mesébe illő életrajzának születési helye és dátuma: Hadikfalva (Románia) 1940. július 24. Életművében a bukovinai székely eredet sorsmélységű élményrétegei egyre táguló köröket fognak át. Az egyéni sors bölcsője a család és a Hadikfalváról távozó kisközösség volt. Mind a versek, mind a regények ezt a székely sorsot ábrázolják, ha a történetben éppen nem, akkor a nyelv különösségében.

A monográfia felépítése világos, jól áttekinthető: tudatosan megkomponált. Tamás Menyhért *Életrajz helyett* című, nagy ívű vallomását nyitányként olvashatjuk. Majd a könyv szerzője a bukovinai székely magyarok sorsáról ad átfogó képet, aztán az író eddig megjelent, tömör, gyakran egyszavas címadású műveit veszi számba. *Az emlékezés tetralógiája, látszólagos kitérőkkel* címen elemzi a *Vigyázó madár* (1981), *Holtág* (1983) *Esőrácsok* (1984) *Mérleges idő* (1985); *Előcsend* (kisregény, 1986), *Balbina* (1987) című kisregényeket.

Rónay a *Változó világban* címszó alatt foglalja össze értékelését a *Forradások* (1989), *A Szent Anna-tó regéje* (1989) című regényekről. „Csakis a megszentelt szónak van hatalma” jegyében szól az író önelemző párbeszédeiről, a „Hely” nélkül a *HELYtelen*, az *Üzenet a csönd burkából* (1991) című kötetéről. A *Hangpróba* című fejezetben az átváltozás folyamatát követi nyomon a kiteljesedő életműben. Az „Égyűrűk olvasata” a kiteljesítő évek műveinek foglalata: *Rések* (2008); *Alkonyút* (2010); *Égyűrűk olvasata* (2010). A nyitott életmű vizsgálatának továbbutaló zárása a *Készülő kötet* címet viseli. A Függelék a műfajt reprezentáló, fontos lexikális tudnivalókból, irányjelző mellékletekből, képekből áll.

Ritka pillanat, amikor ennyire egymásra talál egy kortárs író és kutatója. Kétségtelen, hogy Rónay László kiteljesíti Bakonyi István alapvető jelentőségű kismonográfiájának értékelését, bizonyítja, hogy Tamás Menyhért eddigi életműve kivételes egység és teljesség, műfajai szépírói, gondolkodói kifejezőképességének különféle megnyilvánulásai.

Érdemes számot vetni a sok művű és műfajú író többi könyvével is. Versköteteivel hívta fel magára a figyelmet, majd tudatosan kiteljesítette költői tehetségét: *Szövetségben a fákkal* (1974); *Küszöbök* (1978); *Messzülő ég* (1980); *Koponyák völgye*, *Válogatott és új versek 1965–1992* (1992); *Vesztett szavak* (1994); *Állomások* (1997); *Árnyék-érintésben* (1999); *Halparádé* (versek, 2005); *Rousseau kezét fogom – Pilis-hegyi szőszín képek* (versek, 2006); *Kísértések* (versek, 2006); *Utazás Bekóciába* (gyermekversek, 2008); *Holtak vigasza* (versek Móser Zoltán rajz- és fotókompozícióira, 2014).

Szépprózai művei: *Cserefának füstje* (1991); *Magyar regény, avagy utak szőszakadásban* (kisregény, 1997); *A csodabárány* (2000); *Hovátlan utak* (válogatott kisregények, 2000); *Elfélé utak I.–II.* (Válogatott és új versek, regények.) Rádiódramái: *A kőgörgető* (1996, 2001); *Az üzetett király* (1996); *Fuss akár a szarvas, fuss* (1999) *Tanúságtévők* (2013).

Drámái: *Bűnfenyítők és befogottak* (2002); *Mikes–Tamási* (két monodráma, 2004); *Tíz hangjátékot írt. Tamási Áron Ábel Amerikában* című regényéből filmforgatókönyvet készített. Tamás Menyhért szerkesztésében látott napvilágot az *In memoriam Tamási Áron Zeng a magosság* (1997).

Meggyőződhetünk arról, hogy Rónay mennyire szakavatott és mégis érthető nyelven, és szinte szépírói stílusban tud írni és szólani irodalomról, és minden nekünk „fontos emberi lomról”

– ahogyan József Attila fogalmaz Babits-hoz intézett versében. Mintaadó érvényű monográfiájában Tamás Menyhért életéről és művéről sok újat tud mondani. A költő, szépíró, esszéíró emberi és költői alkatának fejlődését, jellemzőit lényeglátó, filológiai pontossággal összegezi. Nem nagyít, nem kicsinyell, lendületesen szemlél, mélységes empátiával vizsgálja élet és irodalom összetartozását. A műveket és fogadtatástörténetüket is mérlegre teszi, mérvadó pályatársak – az íróhoz egyáltalán nem méltatlan – eredményeit.

Tamás Menyhért Kányádi Sándorhoz hasonlóan tudatosítja „otthonról” hozott erkölcsi örökségét. Arany János-i értelemben illik az „epikai hitel” követelménye: „A költő az legyen, mi népe.” Létélményeit erkölcsi és esztétikai szempontból is magas szinten, maradandó érvénnyel fejezi ki. Hittévő poéta és író, amikor napjainkban arról szólnak sirámok, hogy a szavak elvesztették hitelüket, mágikus erejüket, eredeti jelentésüket: a nyelv meghalt.

A közel száz könyvet jegyző monográfus tudja, a transzcendenciában gyökerezik a költészet is. Tamás Menyhért művészi világa az emberi lélek önkeresése, megtalálása és kifejezése, teljesen nyitott a transzcendens dimenzióra. Nem az istenhiért vívott élményeit tárja elénk, nem rétor, hanem énekes annak, amire született, amit sorsában megélt. Sokat tett azért, hogy tiltást szülő fájdalmas emlékei, például a madéfalvi veszedelem, a bukovinai székelyek második „futása”, menekülése ne maradjon némaságban, hanem elevenen éljen kortársai emlékezetében. Tragikus élményeit személyiségével hitelesíti.

Műveiben hitre, hűségre, szeretetre, reményre sok meggyőző példát találunk *Életsorsának* tanulsága: az áldozatkészség, a helytálló akarás legyőzi a „*nincs rád szüksége a világnak*” valós, megszenvedett korézését. Művei: emberi sorsának, tudatos életének eleven vetületei. A fájdalmas líraiságot is hitelesítő lírikusként a költészet ősi funkcióját követi. Műveinek van-

nak olyan részei, amelyekben minden képzelet szülte fikció, de mégis igaz. Az emberi fejlődés törvényszabta fázisait tudatosítva, tiszta szívvel mondhatja magáról: „*Ha félttem is, a helyemet megálltam – / születtem, elvegyültem és kiváltam.*”

Műveinek karakteres az eredetisége, jellegadó a nyelvi szépsége. Ha nem lehet kimondani a mondhatatlant, legalább kivallja a nehezen mondhatót. A költő és író birtokolja a teremtor képességet: a lelkiévre épít, az önmegőrzés célját követi. Elveti és megveti az üres tagadást, a nihilt, a cinizmust. Szereti a csendet, a költői értelemben vett pontosságot, távol tartja magát a deklamálást, a jelszószerű frázist, az üres pátoszt. Etikusi művész: kerüli az önámítást, a világot hamis illúziókat. Sorsa megadta, hogy ebben a kihűlő, elembertelenedő korban, főképpen hitvese és családja körében legyőzze a „cselelt szövő, fondor magányt”. Iránymutató az a tapintat, amelylyel a monográfus az író és múza, az otthoneremtő feleség inspirációit bevonja értéktudatosító szemléletébe.

Tamás Menyhért valóban költőien lakozik nyelvében. Az irodalom és az anyanyelv nem a második, hanem a másik hazája. Rónay a *Messzülő ég* kötetéről Varga Lajos Márton találó és fontos megállapításait idézi: „*csak a versben való létet tekintti valóságérvényűnek*”. A költő időszemlélete eltér a lineáristól. *Igeidők* című versében a „*Holnapult // Tegnapiodig*” szemlélettel „*képes az időben általánosan érvényes és konkrét szituációs értékek együttlátására*.” A „*lezárult cselekvési lehetőségeket szellemi-érzelmi síkon újra éli, sajátjává transzponálva azokat, hogy cselekedhessen, uralhassa a jövőt, lehetséges magát, sorsát, sorsminősítő halálát. A mostban – ’mely múltat-jövő / jelent’ – „az ideje-van jelent / mely ha szólít / csakis / az ideje voltig*”. Ehhez azonban arra a szubjektív időre, „*a múltat, jövőt a jelenben egybeoldó szellemi közegre van szükség, mely a Messzülő ég című kötetet betölti.*”

Rónay László meggyőzően bizonyítja: Tamás Menyhért kép gazdag műveiben, részletező kedvvel, erőteljes költői képzelettel maradandóan képes kifejezni, megörökíteni unikális élményeit, megidézni a teljes kiszolgáltatottságban is a lélek erejében bizakodó elődeit. Azt bizonyítja, hogy az igazi költészet, a jó metafora lényege a világ megértésének, folyamatainak, érzelmi-érzéki felfogásának kettős érzékeltetése, kifejezése: a metaforaalkotás mindkét intellektuális tér (megértés és érzékvé varázsolás) irányába megnyitja a tudatot.

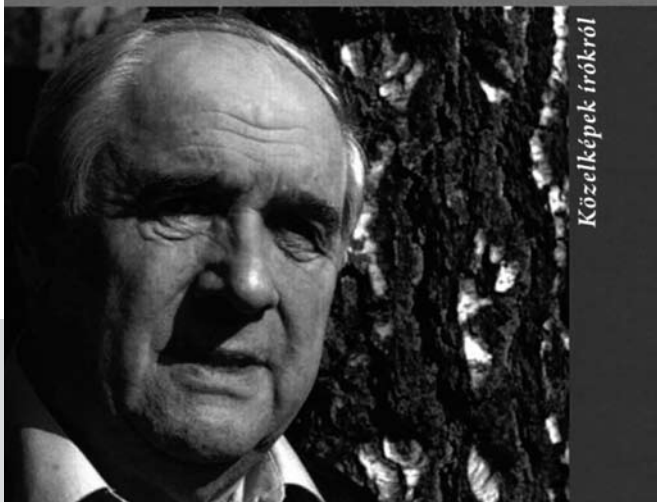
Tamás Menyhért az időben és a lelki dimenziókban viszszanyomozva költőien tárja fel sorsának gyökereit, a külső és belső végtelen titkait: teszi ezt ősi gesztusban, gyónásban és fohászsban, emlékéllító modern siratóénekekben. Beavatott, elveti a „*meg nem gondolt gondolatokat*” (József Attila), és „*egyben másban istenhez is*” hasonlóan teremt; mint „*új dolgokat / S a semmiből világokat*” (Csokonai). „*Beszegzett ég alatt*” a gondolkodó író és költő a szembesülés etikai imperatívuszát követi. A bukovinai székelyek kényszerű és kínkeserves, „*sehonnan sehova*” vezető exodusát, „*gazdátlan-hazátlan székérút*”-on „*a kifosztott ég alatt vakon*” járja végig, ahol és amikor „*a fázig nőtt az iszonyúság*.” A nyomorúságban is megtartó erő, emberi hitel maradt a becsület, az adott szó szentsége, a cselekedetek egyenesége. Költői kérdése Radnóti „*tajtékos ég*” alatti fogoly-létét megjelenítő pretextusokat idéz: „*átlőtt szárnyakkal meddig kísér / az alvókra zuhant madéfalvi éj!*”

Tamás Menyhért közösség- és templomépítő művészetét Rónay László nemcsak az irodalomtörténet palettáján helyezi el, jelöli ki jelentőségét, hanem az ars sacra–literatura sacra dimenziókban is. Modellértékűen összegezi költői, írói, dráma- és esszéírói munkásságának időtálló eredményeit.

CS. VARGA ISTVÁN

Rónay László: *Tamás Menyhért, Magyar Művészeti Akadémia, 2015*

Rónay László

Közelképek írókról

Tamás
Menyhért

Szülőföldön, kisebbségben

Bodnár Orosz Éva Felvidéken, Kistárkányban él, pedagógus, költő. A napokban jelent meg második verses kötete, *Egyszerű hitvallás* címmel.

– *Mint a korral haladó irodalmár, neked is van saját blogod, ahol közzéteszed a műveidet. Mikor és hogyan kerültél kapcsolatba a költéssel? Vannak kedvenc versformáid?*

– Ahogy visszaemlékszem, mindig nagy örömmel tanultam a verseket, állandó vendége voltam az iskolai könyvtárnak, és a nagyszüleim Petőfi-kötete is mindennapi olvasmányom számított. A mesék elvarázsoltak, a versekben pedig sokszor szembesültem önmagammal, belső vívódásaimmal. Tiszta és érthető válaszokat kaptam általuk, sok esetben bátorítást, és nem utolsósorban olyan nyelvi gazdagság tárult elém, amely mind a mai napig lenyűgöz. A nyelv hihetetlen erő, gazdagságát nap mint nap szétszathatja az ember, de ugyanúgy képes meríteni belőle, amikor szüksége van rá.

A versformákról annyit, hogy „mindenevő” vagyok. A tartalom, az üzenet az, ami vagy megszólít, vagy nem. Magam is így üzenetek, „zakatok”. A rímeket viszont szeretem, még ha szabálytalanok is, mert a vers legszebb díszítőelemeinek tartom őket.

Az első verseim megírását édesanyám elvesztésének traumája okozta. Ekkor, tizennégy évesen, teljesen átadtam magam a fájdalomnak, és ez a gyötrődés olyan sok gondolatot ébresztett bennem, hogy le kellett írnom őket. Eléggé zárkózott, csendes kamaszlány voltam a magam furcsaságaival – József Attila-kötettel a hónom alatt, versidézetekkel, és világ-megváltó gondolatokkal a füzetemben. A saját írásaim által gyógyulgtam, míg a neves költők versei erősebbé tettek. Akkoriban emlékkönyvekbe írtam saját verseket, de dalszövegeket és csasztuskákat is szép számmal. A gimnáziumi magyartanáromnak megmutattam néhányat belőlük, de nem igazán volt tőlük elragadtatva. Annál inkább néhány barát-nőm. Ezért beküldtem pár verset és egy prózai írást az *Új Ifjúság*, *Új hajtások* című irodalmi rovatába. Kulcsár Tibortól biztatást kaptam a folytatásra, de a halála után már nem próbálkoztam többet.

Bodnár Éva

Lélek-hűség

Két malomkő között – búzaszem vagy, összeroppansz, morzsolódsz.

Mégis megmaradsz lisztben, korpában annak, aminek a teremtő alkotott.

Nehéz terhek súlya sem ingat meg – bár a kövek körbejárnak...

S ha összezúznak, összetörnek, lélekben maradsz búzaszemnek akkor is...

Ez a hűség, ez a hit!

– *Kik azok a költők, akiknek munkássága hatott a költészetedre? Vannak példaképeid?*

– Nagyon sok költőt említhetnék, de a sort mindenképp József Attilával kezdem. Életem minden eddigi szakaszában találtam nála kapaszkodót. Aztán Szabó Lőrinc, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Tóth Árpád... de még sorolhatnám a végtelenségig. Ady Endre sokáig titok maradt a számomra. Mindig izgatott, de valahogy nem tudtam megfejtetni, azonosulni a gondolataival. Most már mindennapi olvasmányom ő is, ahogy Radnóti Miklós, Nagy László vagy Weöres Sándor. Számomra az a jó költő, aki elgondolkodtat, megnevetet, vagy akár megrikat, de mindenképp valamilyen érzelmi hatást vált ki bennem az alkotásával.

– *Több antológiában is publikáltál, míg 2010-ben Teher alatt a pálma címmel megjelenhetett az első verses köteted. Beszélnél nekem ennek megszületéséről?*

– 2010 őszén Csala Kornélia meghívására irodalmi esten vettem részt a kassai Márai Stúdióban, ahol A. Marton Gyula is tartott előadást. A gömöri író, publicista biztatására és segítségével jelent meg az első kötetem. Nagyon sokat segített a későbbi gömöri bemutatókon is. Megrendüléssel olvastam halálhírét, és sajnos Csala Kornélia sincs már közöttünk.

A kötet Kis- és Nagytárkány önkormányzata, a helyi Maráza Polgári Társulás, a Kistárkányi Református Egyház és néhány magánember anyagi támogatásával jött létre.

– *Ugyancsak támogatással jelent meg az új köteted is. Ebben teljesen új versek vannak, vagy szemezgettél a régebben írtak közül is?*

– A kötet annyira új, hogy két napja vehettem kézbe az első példányt. A kiadást Pásztor István, a Lorántffy Zsuzsanna a Bodrogek Fejlesztéséért Társulás elnöke hozta létre a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

– *A felvidéki Irodalmi Szemlében jelent meg az első versed. Mostanában hol publikálsz? Hogyan szoktál kapcsolatba kerülni a folyóiratokkal?*

– Az *Irodalmi Szemlében* hét évig publikáltam, dr. Fónod Zoltán főszerkesztő idején. Aztán a Credo-val való folyamatos együttműködés hatására kicsit elhanyagoltam ezt a tevékenységet, az új szerkesztés elképzeléseibe pedig már nem fért bele az a stílus, amit én képviselek. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy nem is nagyon próbálkoztam. Általában regionális folyóiratokban, kiadványokban és internetes portálokon jelennek meg verseim, de előtte mindig megkeresnek.

Aztán munkanélküli lettem, és arra kényszerültem, hogy külföldön keressék munkát. Ez a fajta megosztottság pedig nem igazán motivál. Mostanában leginkább a világháló segítségével tartom a kapcsolatot az olvasókkal.

– *Mennyire kerültél közel az olvasóidhoz? Szoktál visszajelzéseket kapni? Lakóhelyeden mennyire vagy ismert?*

– Nagyon sokan megkeresnek levélben, a következő kötet iránt érdeklődnek, de megosztják velem az érzéseiket is a verseimmel kapcsolatosan. Sokan kifejezetten a versek által találnak rám, mert közelebről is meg szeretnének ismerni. Ezáltal számos igazán jó baráti kapcsolatra is szert tettem az évek folyamán.

A lakóhelyemen tudnak a tevékenységről, hisz számos rendezvényen szerepeltem már a verseimmel vagy a Credo együttessel. Jól esik az emberek megbecsülése, odafigyelése.

– 2006-ban néhány versed megzenésítve felkerült a már említett Credo együttes Indián ének című cd-jére. Azóta igencsak gyümölcsöző volt a közös munkátok Ivaskovics Józseffel. 2011-ben saját céddé, időközben pedig egy nagyszabású zenei művet is összehoztatok, amolyan nemzeti oratóriumot. Hogy kerültél kapcsolatba a kárpátaljai zeneszerzővel? Kié volt az ötlet?

– Erről talán magát a zeneszerzőt kellene megkérdezni. Engem is nagyon meglepett az oratórium, bár néhány próbát leszámítva, előben még nem hallottam a művet. Megtisztelve érzem magam, és kellőképpen meg vagyok hatódva. Az ötlet Ivaskovics Józsefé, én csak rábólintottam, és írtam néhány kiegészítést. Az egész zenemű színpadra vitele az ő munkája, a szervezéstől a kivitelezésen át a bemutatóig. Csodálom az elszántságát, kivételes zenei képességeit és a hitét.

– Verseidet nagymértékben áthatja a szülőföld, a haza és nemzet szeretete, pedig ez sokszor inkább hátrányt jelent egy költő számára. Ismerek olyan szerkesztőt, aki zsigerből dobja a kukába azt a verset, amiben szerepel a magyar, a nemzet vagy a haza szó. Neked mi a tapasztalatod e téren? Mit jelent ma Szlovákiában magyar költőnek lenni? Mit jelent számodra a szülőföld fogalma?

– Költőnek lenni – bárhol is éljen az ember – felelősség. Az, hogy a Felvidéken születtem, itt élek és alkotok, meghatározza ezt a felelősséget. Nem mehetünk el vállrándítva a tény mellett, hogy kisebbségben élünk a szülőföldünkön. Nem mi választottuk, kaptuk ezt az állapotot. És kaptunk olyan ösöket, akik mindenek ellenére megőrizték számunkra a nyelvet, hitet, történelmet. Erkölcsi kötelességünk ezek ápolása és továbbadása. Gazdagíthatjuk, növelhetjük ezt az örökséget, de elvenni, feladni belőle semmit nem szabad.

„A szülőföld az, ahol a szülők földdé válnak” – vallja Szabó Gyula, erdélyi író. Ezzel a gondolattal teljes mértékben egyetértek. Hogy ezt manapság nem divat hangoztatni? Esetleg elutasítják a verseimet emiatt? Meglehet, sőt, volt is rá példa, és remélem, hogy senkit nem sértek meg, ha azt mondom, nem foglalkozom ezzel. Az olvasók mutatják az irányt, a történések diktálják a témát, a szinte pillanatok alatt elfogyott kötetek pedig megadják a választ a többi kérdésre. Nem én vagyok az

egyetlen, aki szereti a népét, hazáját, örökségét. Nincs ebben semmi szégyellni való. Mindenkor vállalom a gyökereimet, és leírom az ehhez fűződő érzéseimet – letagadni, elhazudni nem fogom egyetlen divat vagy irányzat kedvéért sem, mert az hazaárulás, önmegtágadás!

– Nem tudom kihagyni, hogy ne kérdezzem meg, mi a véleményed a kortárs magyar líráról? Szerinted napjaink egyre inkább elember-telenedő világában van-e még létjogosultsága a költészetnek? Kik olvasnak ma verset? Te olvasod a kortárs lírát, vagy inkább a klasszikusokat kedveled?

– A költészet, a lélek zenéje. Az, hogy írok, nekem terápia. Az, hogy mások olvassák, esetleg azonosulni tudnak a gondolataimmal, talán nekik is segít. Hogyne lenne szükség a lírára, pont most, amikor ennyi a sérült lélek?! Kell a szó, a vers, mert simogat, átölel, esetleg felráz, felzaklat, de ugyanúgy lecsillapít. A kortárs magyar líra? Sokat olvasok, tanulmányozok, és sok-sok kincset fedezek fel ezáltal. Már ha érthető, és tudok vele azonosulni. Sokan mondják rólam, nem vagyok elég modern. Lehet, hogy igazuk van. Én a tiszta, egyenes szóhasználatot kedvelem, ami nem szorul külön magyarázatra. Talán elmondhatom, hogy a klasszikusok közelebb állnak hozzám, de a mai kornak is megvannak a maga szépségei. Hatalmas a versszeretők tábora, találkoztam már igazi fanatikus versgyűjtőkkel is, akik értő olvasók is egyben. És vannak fiatal tehetségek, akik olyan hitelesen adják elő a műveket, hogy az ember rá sem ismer a saját gondolataira, mert megtöltik azokat érzelmekkel, és ettől válik verssé a költemény.

– Végezetül, röviden, hogy fogalmaznád meg a költészeted mottóját, mondanivalóját? Mit üzensz az olvasóknak, a jövőnek?

– Talán Kányádi Sándor egyik szép gondolatával: „Nekünk egyetlen hazánk van: ez a magyar nyelv.”

Az olvasók a legfontosabb kritikusok. Megtisztelnek azzal, ha időt szánnak a verseimre, ha általuk meg akarnak ismerni. Ezért én is megtiszteltem őket azzal, hogy igaz, őszinte gondolatokat nyújtok át nekik, önmagamat írom bele a verseimbe azon a csodaszép nyelven, amit anyámtól kaptam örökségül. Őrizzük meg a jövő nemzedéknek, hogy majd ők is tovább adhassák!

LENGYEL JÁNOS

Légifotó Kistarcsánról

Egy felejtendő somogyi kincskereső

Századokkal ezelőtt, amikor az archeológia még nem volt tudomány, a régiségek után kutakodókat leggyakrabban kincskeresőknek nevezték, s a közvélekedésnek igaza is volt. Lelkünk mélyén még ma is, sokunkban él a vágyódás pompás kincsek feltalálása iránt, hiszen a mesés múlt bizonyágai és tanúságai lehetnek a megtalált kincseletek. Gondoljunk a nagyszentmiklósi arany edényekre vagy a Seuso-kincsre.

A XVIII. század után azonban egyre többen jöttek rá arra, hogy a letűnt korok valósabb megismerésének más útjai vannak. A csillogó drágakövek, a pazar nemesfém ékszerek elkápráztatnak ugyan bennünket, de önmagukban nem teszik lehetővé a múlt életre keltését.

A régészet lassan tudománnyá vált, s egyre korszerűbb módszerek segítségével kíséreljük meg feltárni és feltámasztani a visszahozhatatlan régi világokat, őseink, elődeink tárgyi és szellemi hagyatékát, amely a legdrágább örökségünk.

Jól tette tehát Somogy megye, hogy a közelmúltban létrehozta az *Örökségünk – Somogyország kincsei* címet, melyet minden évben a megye napján, január 6-án adnak át. Somogy megye valóban telis-televan természeti, történeti, néprajzi, művészeti és emberi csodákkal.

A Sors különös véletlenje, hogy az 1972. esztendő vízkeresztjén töltöttem az első munkanapom a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban, mint a Somogy megyei múzeumi szervezet újdonsült igazgatója, aki azzal a sziklaszilárd elszánással hagyta ott a fővárost és az akadémiai munkahelyét, hogy az elsüllyedt (elsüllyesztett), elpusztult (elpusztított) kincses örökségünket Somogyország földjéből elővarázsolja és közkinccsé tegye.

A somogyvári Kupavárhegy közel négy hektáros területén feltártuk az ispáni vár (Koppány vára) falainak egy közel másfél száz méteres szakaszát, a hatalmas templomot, benne az alapító király első sírhelyével, a templomhoz csatlakozó Szent Benedek-rendi monostort, egy temetőkápolnát és a körülötte létesített temető sokszáz sírját. A Szent Egyed-monostort, illetve az ispáni várat oltalmazó védmű-rendszert két sáncátvágással hitelesítettük. A régészeti feltárást 1977-ben (politikai nyomásra), 1989-ben és 2008-ban (kulturpolitikai csoportok érdekei miatt) abba kellett hagyni.

Magyarország kiemelt Nemzeti Emlékhelyének méltó bemutatásához, uniós pályázattal, a közelmúltban másfél milliárd forintot nyert a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ. 2015. december 13-án, állami ünnepség keretében felavatták a pályázati pénzből felépített un. látogatási központot, a romterülettől több kilométer távolságra, a Fonyód–Kaposvár-i műút mellett.

Az ünnepségre a Forster Központ nem hívott meg. A romokat két évtizeden keresztül feltáró régész nem került fel a protokoll-listára. Sem a kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős államtitkár (L. Simon László), sem a térség országgyűlési képviselője (Móring József Attila) a maradványokat feltáró régész nevét sem ejtette ki. Az utóbbi tisztségviselő pedig nyolc éven át volt ásatási munkás a feltáráson.

Az ünnepi megnyitóra kiadott ismertetőben sem említik meg a feltáró régészt. Az összesítő alaprajznál sem tartották szükségesnek közölni, hogy az évtizedeken át folyó kutatások eredményeit dokumentáló ásató nagy monográfiájából vették át az anyagot. A kötelező hivatkozást azonban mellőzték.

A somogyvári Nemzeti Emlékhely feltárt maradványainak állagmegóvására, és a tervezett rekonstrukciókra azonban nem jutott pénz! A romok nagyon rossz állapotban vannak. A Magyar Királyság egyik ősi vármegyéjének legfontosabb emlékhelye, egykori megyeszékhelye, napról-napra pusztul. Most is vannak már megmenthetetlen részei (az összeomlott pince, a hatalmas várfalak).

A ma már nem létező Műemlékek Nemzeti Gondnoksága (MNG) és egy magánszemélyek által létrehozott betéti társaság (Respenna Bt.) jóvoltából 2011-ben megjelenhetett a somogyvári ásatások monografikus feldolgozása (Bakay Kornél, *Somogyvár, Szent Egyed-monostor, A somogyvári bencés apátság és védműveinek régészeti feltárása, 1972–2009*, Budapest), 600 oldalnyi terjedelemben. Az eltelt fél évtizedben ezt a szakmunkát senki nem recenzálta, s egyetlen kivételtől eltekintve, senki nem hivatkozott rá. A Forster által kiadott leporelló összeállítója azt a tudományos életben eléggé példátlan, etikai vétéséget is elkövette, hogy a régészeti összesítő alaprajznál nem tüntette fel a szerzőt. Magyarán: eltulajdonította a feltáró régész szellemi tulajdonát.

Még az a történész (Solymosi László) sem hivatkozott a monográfiámra, aki megtámadta az alapító Szent László király első temetkezési helyének hitelességét, azt állítván, hogy a Szent Egyed-monostorban a 725-ben elhunyt Aegidiust (Szent Egyedet) temették volna el – három és fél évszázaddal a halála után. A hivatalossá tett álláspontot, amely szerint László király Somogyváron soha sem nyugodott, azonnal „vitathatatlanná ténnyé” tették, s az avatóra elkészített leporellón már azt hangoztatják, hogy a főhajó közepén megtalált sírhely Szent Egyed egyik ereklyéjének (?) őrzésére szolgált.

Ennek a megalapozatlan és több, mint kétséges kijelentésnek a kritikáját külön tanulmányban jelentetem meg, a lényeg azonban abban foglalható össze, hogy a hangadó ítések nekiesetek a somogyvári emlékhely aurájának, mondván, nincs szükségünk hamis mítoszokra.

A Szent László Nemzeti Emlékhely látogatóközpontjára elherdált másfél milliárd forintból nem jutott egyetlen fillér sem a feltárt leletanyag korszerű raktározására (*130 ezer leletet naplótunk*), a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárában őrzött közel ezer csontváz feldolgozására (Pap Ildikó), a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban tárolt hatalmas állatcsont-anyag vizsgálatára (Kőrösi Andrea). Megoldatlan a rendkívül jelentős, sok vonatkozásban magában álló faragott kőanyag, az ásatási dokumentációk, a szakgrafikák, felmérések végeleges és biztonságos elhelyezése. A legsúlyosabb negatívum azonban a feltárt maradványok egyre gyorsuló pusztulása, és a még fel nem tárt területek régészeti kutatásának hiánya, beleértve a monumentális védműveket is.

44 év óta álmodozunk arról, hogy ezt a magában álló történelmi emlékünket, vagy annak jelentős részét egyszer mégis csak rekonstruálhatjuk, sőt talán egyes részeit visszaépíthetjük, mert az nem műemlékvédelem, hogy csupasz falcsönköket mutogatunk.

A történelemhamisítás bűncselekmény akkor is, ha a jogrend nem az igazságot eltagadókat, hanem éppen ellenkezőleg, az igazság bátor szószólóit kívánja büntetni. Gyakran elég peresze a *damnatio memoriae* is. Akit elfelejtettek, akit elfelejtettek, az akár élő, akár holt, az nincs többé.

Népi fíling

Szóról szóra

KURTA MISKA ROVATA

Ha rosszul értem, a fíling hangulat...

Rendben, de népi fíling... hogy lehetne? Úri igen, de népi... Esetleg félnépi. Amit úgy rühellnek úri népi-úri cimboráink, ha zenéről, dalról, akármiről van szó. Miközben ők maguk.

Terjesztik a rosszat. A fércművet. A selejtet.

Népiek, fílingben.

Sajnos elég jellemző: táncban, nótában, zenélésben... hagyománytisztelők, hagyományápolók, hagyományból építkezők: rendre fílingelnek. Elfelejtik, hogy nyelvünk is megérdemli a tiszteletet – ne is mondd, a szeretetet. Amivel ők fordulnak paraszttánchoz, parasztdalhoz, parasztmuzsikához. A nyelvben nem, abban nagyon nem! Elengedik magukat a városi-globál hangulatban. S nem magyarul.

Fitying. Pannonfíling Mozgóképes Találkozó Vp-ben, 2011 Szent András havában. Nyilván pannonfitying, hogy legyen értelme neki. Pannonfitying lízingelt fíling projekt a (túrós) pitában.

Azt mondja a hangládában valaki 2012-ben: „Rózsa Sándor-fíling...” A betyárját a hülyegyerekének.

– Gyerekek, most van még minálunk gyógyó, vagy már más néven fut? ...futtatja magát. Az uniós – sőt, pisai? – előírásnak megfelelően.

Azt mondja, olyan Rózsa Sándor-fílingje van ennek az egésznek... Annak! Nem ennek.

– Amannak!

– Mutass nekik... fityiszt!

Avagy: hagyománytípró hagyományőrzők... Mit nem halasz a Janicsár Rádió 1-en? Népzenei „koncert”-re csalogat, ahol különféle „formációk” lépnek majd föl – formációk? Nyilván azt akarja mondani a tökéletlenje, hogy együttesek... Hagyományőrzők a hagyományt megtagadva. Mert ha nyelved feled: őrizheted a cugehört! Ott maradsz csórén (sőt, csupaszon). Kiszolgáltatva bárki cafat kénye-kedvének.

Nyilván nem így gondolják. Hogy vehetnék olybá? Amit nem lehetséges. Következmény nélkül!

Azt mondja, folk. Folk ez, folk amúgy. Ellentmondva annak, ami. Hogy – mondjuk – népművészet. Azt mondja, folklórzenekear – arra, ami mi más lenne, parasztbanda! Esetleg, netán, körülírván kicsit, népzenei együttes...

Félreért...

„Eminens, hogy ez a mai feladat mára” – evidens helyett, mondá a főnök.

„Nagyra nőtt a fílinged” – füled helyett. Sokat hallotta, balatoni fíling, ilyen füle, amolyan a malacnak... Tud ő újmagyarul! Hogy a búsa ne.

„Ezen a területen te nem vagy kontingens” – kompetens helyett. Ha nem, hát minek?

Folk fílingje? Fíling folkja.

Mi lenne, ha... Ha egyszer magyarul tetszenének mondani? Hogy azok is értsék, akiket utánozni szeretnétek?!

...Igy persze, hogy nem megy.

Melegen szeretem!

Kikéri magának.

Kikérné, ha tehetné. Ha szólni tudna.

Szórul szóra.

...Ahogy szinte népi fílingje van neki, amikor a kolbász levirslizük! (...virslizik.) Mert hogy a *Wurst*: kolbász, illetve minden (dajcséknál), amit bélbe töltenek! A hurka *Blutwurst*, a májashurka *Leberwurst*, a virsli viszont *Frankfurter* (*Wurst-talanítva*)... Miközben ízig mi meg tőlük vettük át, értettük virslinek a virslinek ejtett (ejthető?) *Wurst-t*. (Kelet-eleki – közép-baranyai – (észak-dakotai) tájszóvalással *Wurst!*?) Hogy nekik a véreshurka is *Blutwurst* legyen. A türingiai kolbász ellenben mi más (disznó- és bányahús foghagymásan, paprikásan, köménnyel, majorannázván): *Rostbratwurst*. Avagy akárhogy csűrjük, csavarjuk, valamennyi valamennyire virsli. Ők ezt az egy szót ismerik arra, amire mi ezert.

Ugye, mily más... a népi fíling ennél vagy annál a népnél?

– Népieskedünk, népieskedünk, a temetők meg üresek!

Sajna épp ellenkezőleg.

Jövedelemadó 1%

TISZTELT OLVASÓNK! KEDVES BARÁTUNK!

A *Búvópatak* szerkesztősége és kiadója nevében arra kérjük a lap olvasóit, barátait és szerzőit, hogy személyi JÖVEDELEM-ADÓJUK 1%-ÁT a BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY javára ajánlják fel!

A kedvezményezett adószáma: 18776278-1-14

A kedvezményezett neve: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány legfőbb feladatának a *Búvópatak* folyóirat kiadását tekinti.

KÖSZÖNJÜK!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószervező: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Gera Katalin,

Németh István, Papp Árpád, Sarusi Mihály

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Dombóvári út 1.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2016. március – Sokszorosítás sorszáma: 3/2016.

E-mail: posta@buvopatak.hu

Postafiók: 7401 Kaposvár, Pf. 353.

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11-13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A *Búvópatak* Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

Korpusz, Vörs – Ország László fotója

Megrendelhető a Búvópatak

Akik a lapra szeretnének előfizetni, ezt a szándékukat szíveskedjenek jelezni az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén, vagy a +36 82 310 656-os telefonszámon.

TÁMOGATÓNK

